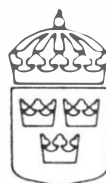

Motion till riksdagen

1987/88:N38

av Olof Johansson m. fl. (c)

med anledning av prop. 1987/88:90 om energipolitik
inför 1990-talet

Mot.
1987/88
N38

Innehållsförteckning

I	Sammanfattning av huvudförslagen i motionen	4
II	Centerns plan för förnyelse av energisystemet – en sammanfattning	5
II:1	Inledning	5
II:2	Allmänt	6
II:3	Elanvändningen	6
II:4	Elproduktionssystemet	7
II:5	Bränsleanvändningen	7
II:6	Sol	7
II:7	Vatten- och vindkraft	8
II:8	Transportsektorn	8
II:9	Tekniska förutsättningar	8
II:10	Åtgärdsprogram för genomförande av förnyelseplanen – en sammanfattning	8
III	Inledning	11
III:1	Ideologiska utgångspunkter	11
	Centralisering – högrisksamhälle	11
	Decentralisering – anpassbarhet – trygghet	11
III:2	Energipolitik för industriell utveckling och en god miljö ...	12
	Energi – ekonomi – miljö	12
	Energi – sysselsättning – regional utveckling	13
	Energi – bytesbalans	13
	Energi – sårbarhet	13
III:3	Energipolitiska riktlinjer	14
	Energi – effekt	14
III:4	Energibehov	15
	Prognoser	15
	Energianvändning – faktisk utveckling	16
	Energianvändning – framtida utveckling	16
	Halvering av värmemarknaden	16
	Minskad oljeanvändning	16
	Sammanfattning	17
III:5	Översiktlig energibalans	17

IV	<i>Energipolitiken – historisk översikt</i>	18	Mot. 1987/88
IV:1	Energipolitiken före 1976	18	N38
IV:2	Energipolitiken 1976–1982	18	
IV:3	Socialdemokratisk energipolitik	18	
	Före folkomröstningen	18	
	Folkomröstningen	19	
	Efter folkomröstningen	19	
	Regeringsskiftet 1982	19	
	1985 års val	20	
	Olyckan i Tjernobyl	20	
	Energirådets rapport	21	
	Partiöverläggningar	21	
	Splittrad socialdemokrati	21	
	Proposition 1986/87:159	21	
	Proposition 1987/88:90	22	
IV:4	Centermotioner efter regeringsskiftet 1982	23	

Centerns plan för förnyelse av energisystemet

V	<i>Ekonomiska styrmedel</i>	24
V:1	Principiella förutsättningar	24
V:2	Skatter och priser på energi	24
	Oljeprisutvecklingen	24
	Gällande energipolitiska riktlinjer för oljepriset	25
	Inflationsutvecklingen och oljepriset	26
	Gällande skattesatser för skilda energislag	26
	Energiprisnivåer i konsumentled	27
	Sammanfattning	27
VI	<i>Lagstiftning eller stimulanser</i>	27
VII	<i>Hushållning och effektivare energianvändning</i>	28
VII:1	Inledning	28
VII:2	Situationen i kraftsystemet	28
VII:3	Elhushållning och bränsleanvändning	29
VII:4	Tekniska förutsättningar för effektivare energianvändning	29
	Lågenergilampor	31
	Småskalig vedeldning	31
	Kondenserande rökgaskylning	32
VIII	<i>Energisparande</i>	33
VIII:1	Industrin	33
	Varvtalsreglering	33
VIII:2	Transporter	33
VIII:3	Bostäder m. m.	34
	Värmeåtervinning	34
	Skärpta krav för installation av direktverkande el	34
	Information, utbildning och energirådgivning	35
	Forskning	35

IX	<i>Energitillförsel – förnybar och miljövänlig energi</i>	36	Mot. 1987/88
IX:1	Inledning	36	N38
IX:2	Inhemska bränslen	36	
	Trädbränslen	36	
	Halm, vass m. m.	37	
	Biogas	37	
	Gengas	38	
IX:3	Solvärme	38	
	Solceller	38	
IX:4	Kombination solenergi – biobränslen	39	
IX:5	Samproduktion av el och värme, s. k. kraftvärme	39	
IX:6	Vindkraft	39	
IX:7	Vattenkraft	40	
IX:8	Alternativa drivmedel	40	
	Etanol	40	
	Rapsolja	41	
X	<i>Energitillförsel – importerade ändliga energikällor</i>	42	
X:1	Inledning	42	
X:2	Naturgas	42	
X:3	Kol	42	
X:4	Olja	43	
X:5	Kärnkraft	43	
XI	<i>Pris-, styr- och stimulansåtgärder</i>	45	
XI:1	Inledning	45	
XI:2	Prissättningssystemet på el	45	
XI:3	Effektivare elproduktion – satsning på kraftvärme	47	
XI:4	Omfördelning av skatt från arbete till energi och råvaror	48	
	Bakgrund	48	
	Sänkt skatt på arbete	49	
	Bränslebaserad elbeskattning	49	
XI:5	Elmarknadens aktörer	50	
XI:6	En energins utvecklingsfond	51	
XI:7	Avdragsrätt vid energisparande	52	
XI:8	Utnyttja tillgänglig åkermark för energiproduktion	52	
XI:9	Fullskaleanläggning för produktion av etanol	53	
XII	<i>Energibalanser</i>	54	
XII:1	Inledning	54	
	Elproduktion och elanvändning år 2000	54	
	Elanvändning år 2000	54	
	Slutlig energianvändning omkring år 2000 med kärnkraften avvecklad enligt Centerens förnyelseplan	55	
XIII	<i>Vissa frågor med anledning av propositionen</i>	56	
XIII:1	Studsvik	56	
XIII:2	Vattenfall	56	
XIV	<i>Sammanfattning</i>	58	
XV	<i>Hemställan</i>	59	

Utgångspunkten för centerpartiets energipolitik är de nära sambanden mellan energianvändning, ekonomisk utveckling och miljö. På denna syn bygger centerns plan för förnyelse av energisystemet, vilket redovisas i föreliggande motion.

Centerns förnyelseplan innebär att omställningen av energisystemet måste ske på ett sådant sätt att en övergång från kärnkraft till effektivare energianvändning och inhemsk förnybar energi kan ske i ett steg och utan att användningen av kol och olja behöver öka.

Centerns förnyelseplan innebär att avvecklingen av kärnkraften kan inledas omedelbart och reaktorn Ringhals 2 och reaktorerna Barsebäck 1 och 2 kan tas ur drift så fort det är möjligt av bl. a. juridiska skäl och avvecklingen av kärnkraften genomförs under 1990-talet.

Centerns förnyelseplan innebär kraftfulla satsningar på alternativ energi, sparande och en effektiv produktion och användning av energi, med ökad sysselsättning, minskad sårbarhet och en bevarad miljö som följd. Ett led i dessa satsningar är en omfördelning från skatt på arbete till råvaror och energi, inrättande av energins utvecklingsfond och avdragsrätt för energihushållande investeringar för småhusägare och bostadsrättsinnehavare. Genomförandet av förnyelseplanen medför ett successivt minskat skattetryck genom minskad användning av fossila bränslen.

Centerns förnyelseplan innebär en övergång till att värma Sverige på effektivt och bränslesnålt sätt för att undvika allt högre produktionskostnader och ett mycket högt elpris. Installation av direktverkande el i nyproducerade bostäder och lokaler förbjuds. Stöd till kommunal energirådgivning återinförs.

Centerns förnyelseplan innebär att – genom energihushållning, effektivare energianvändning och effektivare el- och värmeproduktion samt ökad användning av förnybar energi – den slutliga energianvändningen långsiktigt kan stanna vid ca 300 TWh, varav ca 100 TWh el.

Centerns förnyelseplan innebär att, med utnyttjande av modern teknik, främja en lägre energianvändning, en bättre miljö och industriell utveckling och därmed en bevarad och utvecklad standard för de enskilda människorna.

II:1 Inledning

Det finns ett mycket nära samband mellan energianvändning, ekonomi, sysselsättning och miljö. Centerns energipolitik bygger på ett decentralistiskt synsätt och utgår från såväl nödvändigheten av att hushålla med tillgängliga resurser som en anpassning av energianvändningen så att den ingår i naturens eget energikretslopp.

En offensiv handlings- och framtidsinriktad energipolitik för effektivare energianvändning och utnyttjande av förnybara energislag har en avgörande betydelse för att förbättra samhällsekonomin, minska sårbarheten och möjligheterna att värna natur och miljö. Användning av energikällor som kol, olja och uran innebär svåra påfrestningar på såväl natur och miljö som samhällsekonomi.

De konkreta energipolitiska åtgärderna måste därför ha en klar målinriktning och utgå från en bestämd energibalans. *Energibalansen skall uttrycka en politisk viljeinriktning och inte vara en prognos*, byggd på en framskrivning av dagsläget. En sådan förväntad utveckling av energibehovet tenderar i realiteten att bli självuppfyllande, bl. a. beroende på att prognosen utgör underlag för planerade investeringar.

En realistisk bedömning är att de energipolitiska insatserna kan inriktas mot en *långsiktig* slutlig energianvändning på 300 TWh, varav 100 TWh el. Den verkliga utvecklingen är dock beroende av vilken inriktning de beslut som fattas på energiområdet får. Det krävs beslut som skapar de reella förutsättningarna för en energimarknad med många och oberoende aktörer, där energihushållning, effektiv energianvändning och utnyttjande av förnybar och miljövänlig energi stimuleras inom ramen för en fungerande social och miljöanpassad marknadsekonomi.

Av central betydelse för att nå de energipolitiska målen är utformningen av de ekonomiska incitamenten och styrmedlen. Skatter och avgifter måste utformas så att de främjar utnyttjandet av förnybara och miljövänliga energislag och såväl en effektiv produktion som en effektiv användning av tillförd energi. Det krävs även resurser för att ge stöd som innebär att den av miljö- och samhällsekonomiska skäl motiverade förnyelsen av vårt energisystem blir privatekonomiskt fördelaktigt, dvs. att det blir lönsamt för den enskilde att spara och hushålla samt använda förnybar energi. Det är enligt centerns mening en bättre väg att genom ekonomiska stimulanser och styrmedel åstadkomma en eftersträvad utveckling och i möjligaste mån undvika förbud och lagstiftning.

Våra bostäder och lokaler måste värmas på ett effektivt sätt för att undvika onödiga kostnader och ett kraftigt höjt elpris. Då kan förnyelsen av energisystemet genomföras så att industrin och transportsektorn får den elström de behöver till ett konkurrenskraftigt pris. Påfrestningarna på elberoende industrier i utsatta regioner blir med centerns politik därmed också betydligt mindre.

Huvudpunkterna i centerns energipolitik kan sammanfattas enligt följande:

- Lägre energianvändning genom energihushållning och hög effektivitet i såväl produktion som användning av energi.
- Ersättning av importerade miljökrävande energislag och övergång till en uthållig energiförsörjning baserad på i huvudsak inhemska, förnybara och miljövänliga energikällor.
- Avveckling av kärnkraften.

Mot. 1987/88
N38

II:2 Allmänt

Centerns förnyelseplan möjliggör att avvecklingen av kärnkraften kan inledas omedelbart och genomföras under 1990-talet. Avvecklingen genomförs stegvis med en direkt övergång till effektivare energianvändning och förnybar energi. Avvecklingen skall vidare genomföras på ett sådant sätt att användningen av kol och olja ej behöver öka utan efter hand kan minskas.

Det bör också understrykas att avvecklingen är en del i förnyelsen av energisystemet. Urdrifttagning av reaktorer blir en logisk följd på grund av att de inte behövs i det nya energisystemet.

II:3 Elanvändningen

Tillgången på el till ett rimligt pris är en viktig faktor för industrins utveckling. I förnyelseplanen bedöms att industrins elanvändning totalt kommer att öka något, vilket överensstämmer med industrins egen bedömning. Industrin kommer att ha tillgång till den el som behövs.

De möjligheter till effektiviseringar som finns inom industrin och övrigsektorn skall självfallet tas till vara.

Den eltunga industrins rätt till restitution av energiskatt måste utformas så att den gynnar en effektivare användning av el.

Även efter kärnkraftsavvecklingen kommer direktverkande elvärme att finnas kvar i befintligt bostadsbestånd. I samband med ombyggnad och större reparationer bedöms betydande övergång ske till andra uppvärmningsalternativ. Bättre isolering och värmeåtervinning kommer att väsentligt sänka energibehovet för uppvärmning. I nyproducerade bostäder skall direktverkande elvärme ej tillåtas och krav ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter om elström utnyttjas för värme i luft- eller vattenburna värmesystem.

Från en energins utvecklingsfond, vilken vi föreslår skall inrättas (se nedan), kommer bidrag att ställas till förfogande för att stimulera till effektivare energianvändning och ökad användning av förnybar energi. Småhusägarna och bostadsrättsinnehavarna ges avdragsrätt för angelägna energiinvesteringar.

Med föreslagna åtgärder bedöms elanvändningen för uppvärmning under omställningsperioden minska från nuvarande 24 TWh (exkl. avkopplingsbar el och el till värmepumpar i fjärrvärmesät) till 10–12 TWh. Elvärme skall på sikt i huvudsak användas i mycket energisnåla hus och i kombinerade system där elen inte används under tider av hög belastning i elsystemet.

Hushållselen förutsätts minska något genom bl. a. nyttjande av energisnåla lampor och hushållsmaskiner.

Centerns förnyelseplan innebär således att – genom effektiviseringar och val av andra uppvärmningsformer med en minskad andel elvärme inom övrigsektorn som följd – elanvändningsnivån långsiktigt kan stanna vid ca 100 TWh.

Mot. 1987/88
N38

II:4 Elproduktionssystemet

Basen i elproduktionssystemet utgörs av vattenkraften. Parallellt med avvecklingen av kärnkraften sker en omfattande satsning på kraftvärme och mottrycksanläggningar, vilken till betydande del är småskalig. Ett effektivare elproduktionssystem skapas genom den ökande samproduktionen av elvärme jämfört med den kondenskraft som avvecklas. Ökad användning av gas och sänkning av drifttemperaturerna i fjärrvärmenäten ökar också utbytet av el. Ytterligare tillskott av elproduktion erhålls genom en icke oväsentlig utbyggnad av vindkraften och på sikt utnyttjande av solenergin.

Centerns förnyelseplan innebär att behovet av nytillkommande produktionskapacitet begränsas i förhållande till kraftindustrins och politiska centralisters alternativ med satsning på ny storskalig kondenskraft. Detta medför i sin tur att den genomsnittliga kostnadsökningen för elproduktionen kan hållas nere, beroende på att ju större behovet är av nytillkommande dyr elproduktion utöver den befintliga billiga vattenkraften och kraftvärmen för att täcka elanvändningen desto högre blir den genomsnittliga kostnaden för elproduktionen, vilket belastar konsumenten genom ett högre elpris. I dagsläget subventionerar billig vattenkraft nya dyra anläggningar, som t. ex. de två sista kärnkraftsreaktorerna Oskarshamn 3 och Forsmark 3 med 10–15 öre per producerad kWh.

II:5 Bränsleanvändningen

Centerns förnyelseplan möjliggör att användningen av kol och olja ej skall öka. Efter hand skall den totala användningen av kol och olja minska genom effektiviseringar och en successiv utbyggnad av en marknad för inhemska förnybara bränslen. Detta arbete intensifieras under omställningsperioden och fortsätter även sedan kärnkraften utmönstrats ur energiförsörjningssystemet.

Ökad och effektivare användning av biobränslen och avfall ger ett totalt energitillskott i storleksordningen 50 TWh utöver de ca 62 TWh som utnyttjas för närvarande.

I förnyelseplanen prioriteras inte användningen av torv. Torv är ingen förnybar resurs i egentlig mening. Brytningen av torv är också förenad med miljöproblem. Förgasning av torv direkt i mossen är ett alternativ som bör utvecklas.

II:6 Sol

Utvecklingen på solenergiområdet har under de senaste åren gått mycket snabbt. Mot denna bakgrund bedöms att solvärmen under omställningsperioden kommer att bli ett mycket konkurrenskraftigt alternativ som vid sekelskiftet skulle kunna ge ett tillskott på ca 7 TWh för uppvärmning.

Vattenkraften utgör basen i det framtida elproduktionssystemet och bedöms kunna svara för en genomsnittlig årsproduktion av minst 66 TWh. 1987 var produktionen över 70 TWh. Förbudet att bygga ut de fyra stora Norrlands-älvarna skall ligga fast.

Vindkraften bedöms kunna ge ett tillskott på 5–10 TWh kring sekelskiftet.

II:8 Transportsektorn

I förnyelseplanen förutsätts även att de möjligheter till en effektivare och lägre energianvändning som finns inom transportsektorn tas till vara. Användningen av oljeprodukter måste av både ekonomiska skäl och miljöskäl minska och alternativa drivmedel tas fram. Stimulanser för att genomföra en omfattande introduktion av etanol måste därför vidtas. På lite längre sikt bedöms vätsgasen kunna användas som drivmedel i större skala.

Ur såväl energi- som miljösynpunkt måste kombitrafik, såsom t. ex. tåg och bil, öka. Utvecklingen av nya, energisnåla och miljövänliga motorer måste ges hög prioritet.

II:9 Tekniska förutsättningar

Datatekniken och dess möjligheter till effektiv styrning och övervakning är en viktig förutsättning för genomförandet av förnyelseplanen. Däremot har inte i planen vägts in någon ny, okänd teknik som förutsättning för att omställningen av energisystemet skall kunna genomföras innan sekelskiftet. Därefter bedöms det vara realistiskt att räkna med bidrag från ny, i dag inte prövad, teknik.

II:10 Åtgärdsprogram för genomförande av förnyelseplanen — en sammanfattning

Målet för förnyelseplanen är att — genom energihushållning, effektivare energianvändning, effektivare el- och värmeproduktion samt ökad användning av förnybar energi — långsiktigt nå en slutlig energianvändning på ca 300 TWh. Detta möjliggörs med följande åtgärdsprogram:

1. Riktlinjerna för kärnkraftens avveckling läggs fast och en avvecklingsplan för kärnkraften upprättas och avvecklingen kan omedelbart inledas genom att Barsebäck och Ringhals 2 tas ur drift så snart det är möjligt bl. a. av juridiska skäl. Riksdagen bör fatta ett principbeslut om avvecklingsplanen och begära att regeringen snarast återkommer med förslag till en särskild lag om avveckling av kärnkraften.

2. Inrättande av en energins utvecklingsfond, finansierad med en avgift på 2 öre/kWh el. Detta skapar en årlig resurs långsiktigt på ca 2 miljarder. I inledningsskedet är intäkterna ca 2.4 miljarder kr. Fonden är tillgänglig för alla, dvs. stöd kan ges till aktuella projekt oavsett vem som är beställare. Fondens huvuduppgifter bör vara att genom villkorliga lån och bidrag stödja

investeringar som syftar till energihushållning och effektivare energianvändning och alternativ energiproduktion såsom t. ex. solenergianläggningar, små vind- och vattenkraftverk, eldningsanläggningar för biobränslen, anläggningar för kraftvärmeproduktion m. fl. Fondens uppgifter innefattar även såväl stöd till projekt vars ändamål är att utveckla eller förbereda kommersiell introduktion av ny teknik som stöd till teknikupphandling av eleffektiva och elersättande produkter, processer och system inom hela elanvändningsområdet, stöd till miljöskyddsteknik m. m. Fonden skall även kunna komplettera det befintliga stödet till energiforskningen.

3. Energins utvecklingsfond bör kompletteras med en avdragsrätt för småhusägare och bostadsrättsinnehavare för vissa klart avgränsade energihushållande investeringar. Avdragsrätten bör omfatta tilläggsisolering, effektivare energianvändning och investeringar för nyttjande av inhemsk energi. Motivet för avdragsrätten är att företag alltid kan göra avskrivningar på sina investeringar, dock inte för dem som täcks av bidrag eller villkorslån som ej återbetalas. Småhusägarna och bostadsrättsinnehavarna får således genom avdragsrätt på sin "nettoinvestering" – dvs. den del som ej täcks med bidrag – samma förutsättningar som företagen och samma fördelar som lägenheter i hyreshus.

4. Nya riktlinjer för energibeskattningen antas och importerade och miljökrävande energiråvaror som kol och olja åsätts en energilikformig (per energienhet likvärdig) beskattning. Vidare skall importerade miljövänliga energikällor ha en "miljörabatt" och skatten sätts lägre än vad en energilikformig beskattning med olja motiverar. Inhemska bränslen inklusive alternativa drivmedel producerade på inhemska råvaror skall ej beskattas. Undantag från en energilikformig beskattning med olja bör kunna göras för drivmedel och en lägre beskattning ske när ekonomiskt rimliga substitut saknas. Allt bränsle för bränslebaserad elproduktion skall beskattas på samma sätt som bränsle för värmeproduktion i syfte att stimulera ett effektivt utnyttjande av det insatta bränslet. Avgifter som åsätts av miljöskäl eller för andra speciella ändamål tillkommer.

5. En skatteomläggning genomförs, som innebär att skatten på arbete sänks och i motsvarande mån höjs på energi och råvaror. I åtgärdsprogrammet föreslås att grundavdraget höjs från 10 000 till 11 500 kr. och socialförsäkringsavgiften sänks med 0,5 %. Den ökade skattebelastningen på drivmedel kompenseras genom sänkt kilometerskatt eller schablonersättning till vissa företagare. Omläggningen finansieras genom att skatten på olja höjs med totalt 500 kr. per kubikmeter och på kol med 400 kr. per ton samt på naturgas med 200 kr. per 1 000 kubikmeter. Gasolskatten bör höjas med motsvarande skattehöjning på naturgas.

6. Bränslen skall beskattas lika vid såväl värme- som elproduktion.

7. Ett garantipris på lägst 25 öre införs för el producerad i nya kraftvärmeverk och små vind- och vattenkraftverk.

8. Principer för prissättningen av el fastläggs genom en avvägning mellan genomsnittskostnad och långsiktig marginalkostnad för elproduktionen.

9. Åkermark som inte behövs för produktion av livsmedel skall användas för odling av bl. a. energiskog och energigrödor, t. ex. som råvara för en inhemsk produktion av alternativa drivmedel, biobränslen m. m.

10. Drivmedelsetanol introduceras och en fullskaleanläggning för produktion av etanol uppförs. Etanol producerad på inhemska råvaror befrias från skatt.

Mot. 1987/88
N38

11. Möjligheter till stöd för "revolutionerande" energiprojekt öppnas och 100 milj. kr. avskiljs från en energins utvecklingsfond för detta ändamål. Stödet bör administreras av energiforskningsnämnden.

12. Direktverkande el skall inte tillåtas i nyproducerade bostäder och lokaler samt krav ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter i de fall elström används för uppvärmning i luft- och vattenburna värmesystem.

13. Statsbidrag skall utgå till återuppbyggnad av den kommunala energirådgivningen.

Sammantaget innebär åtgärdsprogrammet att förutsättningar för en energimarknad med många och fristående aktörer, som aktivt medverkar till förnyelsen och omställningen av energisystemet, skapas.

Riksdagen bör hos regeringen begära förslag i enlighet med vad som anförs i förnyelseplanen och åtgärdsprogrammet för omställning av energisystemet.

III:1 Ideologiska utgångspunkter

Ett övergripande mål för det politiska arbetet är att skapa ett samhälle med allsidig välfärd innefattande såväl goda levnadsbetingelser som en god livsmiljö. Detta kan enligt centerpartiets uppfattning bäst tillgodoses i ett decentraliserat samhälle.

Energisystemens utformning och energipolitikens inriktning påverkar på ett avgörande sätt samhällsutvecklingen och möjligheterna att forma ett decentraliserat samhälle. Centerns syn och ställningstaganden i de energipolitiska frågorna hänger således nära samman med partiets uppfattning om samhällets utformning och samhällsplaneringen i stort. Energisystemen kan i princip byggas upp enligt två olika strategier. Utgångspunkterna för dessa strategier är helt skilda och baseras på två motsatta filosofier för hur energisystemen bör vara utformade.

Centralisering – högrisksamhälle

Den ena strategin bygger på en storskalig och centralistisk syn på hur energisystemen bör utformas. Företrädarna för detta synsätt – t. ex. kärnkraftsförespråkarna – förutsätter en ständigt ökande efterfrågan på energi. Detta leder i sin tur till krav på investeringar i storskaliga och centraliserade anläggningar för såväl produktion som distribution av energi – anläggningar anpassade och dimensionerade efter de krav ett tänkt "högenergisamhälle" ställer. Det primära målet är att producera energi utan hänsynstagande till vilka effekter en hög energianvändning får för samhällsstruktur, miljö och samhällsekonomi på längre sikt. Ett högenergisamhälle är ett högrisksamhälle.

Decentralisering – anpassbarhet – trygghet

Den andra strategin, vilken centerpartiet företräder, bygger på ett decentralistiskt synsätt och utgår från nödvändigheten av hushållning med tillgängliga resurser och en anpassning av energianvändningen till naturens eget kretslopp. Företrädarna för detta synsätt utgår ifrån att det inte skall produceras mer energi än vad som är nödvändigt för att effektivt tillgodose de behov som finns. Detta leder till krav på energihushållning och en effektiv användning av tillförd energi, där utnyttjat energislag och energikvalitet anpassas efter ändamål och ett energisystem som kan karakteriseras med de orden "bruka bättre i stället för att förbruka mer".

Detta kan enligt centerns mening bäst ske om energisystemen ges en flexibel och lokalt anpassad utformning. Sådana energisystem ger medborgarna bättre möjligheter till påverkan och kontroll. Storskaliga system med några få dominerande aktörer medför att det demokratiska inflytandet över utformningen av energisystemen minskar.

Småskaliga system med många aktörer ger beslutsfattarna inom energiområdet större förutsättningar att möta de förändrade krav som samhälls-

utvecklingen kan leda till. Varje energisystem kräver långsiktiga investeringar och måste bygga på bedömningar av framtida energibehov och energikostnader på minst ett decenniums sikt.

Mot. 1987/88

N38

III:2 Energipolitik för industriell utveckling och en god miljö

Energi – ekonomi – miljö

Det finns ett mycket nära samband mellan vår energianvändning, ekonomi och miljö. Detta belyses bl. a. av att en kontinuerligt ökande användning av energi och naturresurser, som en produktionsstyrd energipolitik innebär, har medfört svåra miljöproblem.

Den övergripande målsättningen i en decentralistisk energipolitik för en uthållig energianvändning måste därför vara att varje energikälla som skall användas i större omfattning och under längre tid måste ingå i naturens eget kretslopp. Uppfylls inte detta krav kommer såväl den ekonomiska tillväxten att förkvävas som omfattande miljöskador att uppstå. Samhällets åtgärder måste därför inriktas på att stödja introduktion och användning av inhemsk förnybar och miljövänlig energi, ny energiteknik, sparande etc.

Förbränning av icke förnybara fossila energislager som kol och olja innebär en mycket kraftig påverkan på miljön genom de ökande utsläppen av bl. a. kväveoxider och svaveldioxider. Denna förbränning (gäller även naturgas) medför vidare att koldioxidhalten successivt ökar, vilket på någon sikt kan utvecklas till det allra största globala miljöproblemet. Den ökande koldioxidhalten medför temperaturökningar, som efter hand på ett drastiskt sätt kan förändra vårt klimat och därmed förutsättningarna för allt mänskligt liv. Koldioxidproblemet är en global företeelse och det är nödvändigt att varje land bidrar till att minska förbränningen av fossila bränslen även ur denna synpunkt. En övergång från olja till kol har i dessa hänseenden en negativ betydelse. Förbränning av biobränslen ger inte sådana effekter på den omgivande naturmiljön. Lika mycket koldioxid som binds vid återväxten frigörs vid förbränningen, förutsatt att avverkning och tillväxt balanseras.

En medveten politik för energihushållning och effektivare energianvändning är den bästa garantin för både *en positiv ekonomisk utveckling och en bra miljö*. En energipolitik, vars primära målsättningar är att främja ökad energitillförsel, kommer att leda till krav på allt större investeringar för att förebygga skador på miljön och till slut nå en nivå där dessa kostnader inte längre kan bäras. Samhällsekonomin kommer att kollapsa i försöken att åtgärda irreparabla miljöskador, orsakade av bl. a. en centraliserad och koncentrationsinriktad energipolitik.

Utvecklingen har också visat att påståendet att ekonomisk utveckling förutsätter ökad energianvändning är en myt. Tvärtom. En långsiktig, stabil ekonomisk utveckling och ökande välfärd förutsätter en kontinuerligt minskande energitillförsel av icke förnybar energi. Vid en ökande energianvändning kommer det att krävas investeringar i allt dyrare energiproduktion med ett allt högre pris på energi som följd. Det är därför av såväl ekonomiska som miljömässiga skäl nödvändigt att energipolitiken både på kort och

lång sikt inriktas på effektivitet och hushållning. En sådan politik skapar i sin tur förutsättningar för en balanserad prisutveckling på energi och underlättar därmed en positiv ekonomisk utveckling.

Det är utifrån de ovan redovisade utgångspunkterna som centerns plan för förnyelse av energisystemet utarbetats. Den utgör ett handlingsprogram med målsättningen att skapa en för framtiden miljövänlig, trygg och säker energiförsörjning.

Mot. 1987/88
N38

Energi – sysselsättning – regional utveckling

Den ekonomiska utvecklingen under de senaste åren har inneburit en stark tillväxt i de stora koncentrationsorterna. Den genomsnittliga arbetslösheten är låg. Detta döljer emellertid att situationen på arbetsmarknaden är betydligt svårare i stora delar av landet. Skogslänen och sydöstra Sverige har t. ex. en betydligt större arbetslöshet än genomsnittet i landet – vissa län omkring 10 %.

Den högsta arbetslösheten finns till större delen i de regioner där det produceras mycket och billig energi. Detta faktum står i stark kontrast till storindustrins påstående att den billiga energin är garantin för god sysselsättning.

Det bör samtidigt poängteras att centerns förslag till förnyelse av vårt energisystem på sikt ger betydligt lägre kostnad för energi än det storskaliga högenergialternativ som kraftindustrin förespråkar.

Det är nödvändigt att försöka skapa nya arbetstillfällen i dessa delar av landet och att en del av vinsten från vattenkraften återförs till de kommuner och regioner där den produceras såsom vi föreslagit i annat sammanhang. Satsning på inhemsk energi är även ur denna synpunkt ett av de bästa alternativen. Exempelvis bör utnyttjandet av olika former av biobränslen kunna ge många arbetstillfällen där sysselsättningsproblemen är störst. Utnyttjande av inhemska energialternativ är därför ofta samhällsekonomiskt lönsamt, även om en investering rent företagsekonomiskt inte alltid är motiverad.

Energi – bytesbalans

Ur bytesbalanssynpunkt är det vidare önskvärt att ersätta importerad energi med inhemsk energiproduktion när det kan ske till rimliga kostnader. Det är därför viktigt att strävandena att minska oljeanvändningen inte sker på ett sådant sätt att ett importberoende byts mot ett annat utan andra påtagliga fördelar för t. ex. miljön. Nuvarande låga oljepris är gynnsamt ur bytesbalanssynpunkt, men ökad oljeanvändning innebär låsningar som ger mycket negativa effekter på bytesbalans och samhällsekonomi när oljepriset åter stiger.

Energi – sårbarhet

Ett energisystem byggt på småskalighet och inhemsk energi uppvisar även en helt annan säkerhet och försörjningstrygghet. Sårbarheten blir mindre.

Graden av sårbarhet beror dels på andelen importerad energi som utnyttjas, dels hur energiförsörjningssystemet är uppbyggt inom landet.

Det nuvarande storskaliga och köldkänsliga energiförsörjningssystemets sårbarhet har klart framstått vid flera tillfällen. Ett av de mest påtagliga exemplen var den påfrestning och de små marginaler i produktionssystemet som fanns under de kalla januaridagarna 1987. Elproduktion och elnät var då mycket hårt belastat.

Sårbarheten i det storskaliga elförsörjningssystemet påvisades också vid det stora elavbrottet i december 1983, då stora delar av Mellansverige lamslogs. Det är mot denna bakgrund lätt att föreställa sig vad sabotagehandlingar mot elförsörjningssystemet en kall vinterdag skulle få för följd.

Nuvarande elförsörjningssystem, vilket exempelvis industrin, kraftbolagen och politiska centralister vill slå vakt om, är genom storskalighet oerhört sårbart och lätt att slå ut med förödande konsekvenser för landets försvarsförmåga som följd. Ett effektivt försvar förutsätter ett annorlunda energisystem.

I fredstid drar samtidigt kraven på att trygga produktion och leveranser av el stora kostnader. Dessa riskerar att bli astronomiska, eftersom det krävs full reservkapacitet för den *största* i systemet ingående enheten för att minska sårbarheten och öka säkerheten i det storskaliga elförsörjningssystemet.

III:3 Energipolitiska riktlinjer

En offensiv, handlings- och framtidsinriktad energipolitik för effektivare energianvändning och utnyttjande av förnybara energislag har således en betydande inverkan på våra möjligheter att upprätthålla sysselsättningen över landet, förbättra bytesbalansen och minska sårbarheten samt möjligheterna att värna natur och miljö. Den har därmed en avgörande betydelse för samhällsekonomin utveckling. Användning av energikällor som kol, olja och uran innebär svåra påfrestningar på såväl natur och miljö som samhällsekonomi.

En omställning mot ett tryggare och säkrare energiförsörjningssystem är i hög grad beroende på vilket sätt värmeförsörjningssystemet ordnas. Det var den nästan totala övergången till användning av olja för uppvärmning som medförde att Sverige under 1950- och 1960-talen drog på sig ett stort oljeberoende.

Energi – effekt

Utbyggnaden av kärnkraften har vidare medfört att tillgången på el kraftigt har ökat, vilket samtidigt har inneburit att elen i konkurrens med olja och inhemska bränslen till en allt större andel måste avsättas på värmemarknaden. Den "elbrist" med ökande elpris som följd som nu inför kärnkrafts utvecklingen varnas för av bl. a. företrädare för kraftindustrin och storföretagen är mer ett exempel på en felaktig användning av tillgängliga resurser än någon egentlig brist på el.

Produktionen av el för uppvärmning är ett "systemfel", vars negativa

konsekvenser ökar ju större andelen elvärme blir. Detta medför i sin tur ett allt sämre utnyttjande av inhemska bränslen och ett ökat behov av dyr effektutbyggnad för att kunna tillgodose elbehovet kalla vinterdagar.

Mot. 1987/88
N38

Energipolitiken måste därför inriktas på en fortsatt minskning av oljeberoendet, en fortsatt låg kolanvändning och ett säkerställande av kärnkraftens avveckling utifrån följande handlingslinjer:

- Hushållning och effektivare energianvändning.
- Utnyttjande av såväl känd som stöd till ny värmeteknik för tillvaratagande av bl. a. solenergi, inhemska bränslen, värmepumpsteknik och gas i olika former.
- En medveten elanvändningspolitik som utnyttjar elströmmens höga kvalitet.
- Produktion av alternativa drivmedel baserad på inhemsk råvara.
- Utnyttjande av såväl känd som stöd till ny teknik för elproduktion som t. ex. småskalig kraftvärme, vindkraft och solceller.
- En konsekvent och miljöanpassad avgifts- och skattepolitik på energiområdet som främjar de uppställda målen.

En energipolitik baserad på dessa riktlinjer innebär att det inte behövs kolkondenskraftverk och miljöstörande vattenkraftsutbyggnad. Sverige blir mindre sårbart och det ger konkurrenskraftiga energipriser, ökad sysselsättning och goda förutsättningar för en bättre miljö. Det långsiktiga skälet för en radikal effektiviseringslinje i energipolitiken är omsorgen om industrisamhällets utveckling och bevarad och utvecklad standard för de enskilda människorna. En politik för effektiv och låg energianvändning är både en företags- och konsumentvänlig politik. Vad som i det föregående anförts avseende ideologiska utgångspunkter för energisystemets förnyelse och riktlinjer för energipolitiken bör ges regeringen till känna.

III:4 Energibehov

Prognoser

I 1975 års energipolitiska proposition bedömdes att det totala energibehovet 1985 skulle uppgå till 540 TWh – dvs. en ökning under en 10-årsperiod med 135 TWh. En framskrivning av prognosen till 1990 skulle innebära ett förväntat totalt energibehov på ca 600 TWh. Även de bedömningar som redovisades av det totala energibehovet i 1979 och 1981 års energipropositioner överskattade detta kraftigt.

I 1985 års energiproposition tog inte regeringen egen ställning utan redovisade energiverkets bedömningar, vilka innebar att det totala energibehovet bedömdes bli oförändrat 440 TWh, fram till 1995. I den nu föreliggande propositionen redovisas ingen totalbedömning av energibehovet vid slutet av 1990-talet.

De mest uppenbara felkalkylerna i de tidigare energipolitiska besluten avser dock elprognoserna. De prognoser, som delvis låg till grund för besluten om kärnkraftsprogrammet vid 1970-talets början, förutsatte att elbehovet 1985 skulle uppgå till ca 200 TWh. Verkligheten har emellertid

efter hand reviderat dessa prognoser. Utbyggnaden av det storskaliga elproduktionssystemet har däremot legat fast.

I den nu föreliggande propositionen bedömde föredraganden att elanvändningen i slutet av 1990-talet kommer att uppgå till 135–140 TWh. Den prognos som energiverket presenterat för elanvändningen anger för samma tidpunkt ett intervall på 112–146 TWh.

Mot. 1987/88
N38

Energianvändning – faktisk utveckling

Den totala slutliga energianvändningen har sedan mitten av 1970-talet minskat och är för närvarande 380 TWh. Det är framför allt oljeanvändningen som kraftigt minskat. En ökning av oljeanvändningen har dock skett under det senaste året. Även elanvändningen har ökat betydligt långsammare än vad som förutsågs vid 1970-talets början. Skillnaden mellan prognos och faktisk utveckling är över 60 TWh – dvs. av samma storleksordning som samtliga kärnkraftsreaktorer producerat 1986.

Energianvändning – framtida utveckling

Hur den faktiska utvecklingen av energianvändningen kommer att bli styrs i hög grad av den framtida utformningen av energisystemen för produktion av el och värme. En sjunkande energianvändning förutsätter att tillförd energi utnyttjas effektivt och för rätt ändamål. El bör på sikt främst utnyttjas där den ger uppenbara fördelar jämfört med andra energislag. Energiproduktion för uppvärmning kan ske på flera sätt. För detta ändamål är det inte nödvändigt att använda högvärdig elenergi.

Halvering av värmemarknaden

Den totala värmemarknaden, mätt i TWh, kan minska med en målmedveten satsning på introduktion och användning av inhemska bränslen, energihushållning, solenergi, värmepumpsteknik etc. Den "köpta" energin för uppvärmningsändamål bör kunna minska från över 150 TWh 1979 till ca 90 TWh i mitten av 1990-talet. Den krympande värmemarknaden innebär bl. a. att investeringar m. m. på energiområdet måste utgå från energihushållningsperspektivet om inte olja, kol och el skall undantränga inhemska bränslen.

Minskad oljeanvändning

Det är framför allt nedgången i oljeanvändningen som skett snabbare än vad som bedömdes möjligt i de tidigare energipolitiska besluten. Minskningen är sedan 1979 30 % och förbrukningen av olja 1987 uppgick till 200 TWh. Detta är dock en viss ökning jämfört med 1984–1986. I jämförelse med 1979 är dock minskningen i oljeanvändningen 130 TWh. Prisutvecklingen under 1980-talets första hälft och satsningen på energisparande och effektivare energianvändning medförde således att oljeanvändningen omräknat i kilowattimmar, minskade med 130 000 000 000, vilket är dubbelt så mycket energi som vi får från de 12 svenska kärnkraftverken.

Sammantaget innebar utvecklingen under den första hälften av 1980-talet en gynnsammare utveckling än vad som bedömdes möjligt i 1981 års energipolitiska beslut. Med en energipolitisk inriktning enligt centerpartiets modell är en realistisk bedömning att den slutliga energianvändningen kommer att plana ut vid en nivå på ca 300 TWh i början av nästa sekel. Den specifika användningen av el – dvs. på områden där användning av el är svår eller ekonomiskt orimlig att ersätta – kommer att uppgå till en nivå på ca 100 TWh. Energiplaneringen och de energipolitiska besluten måste utgå från en bedömning av att den slutliga energianvändningen långsiktigt kan stabiliseras på denna nivå. Det bör dock understrykas att möjligheterna att nå detta mål är beroende på om det finns en stark politisk vilja till en förnyelse och omställning av energisystemet. Varje energisystem kräver långsiktiga investeringar och måste bygga på en bedömning av framtida energibehov och energikostnader på något eller några decenniers sikt. En energipolitik, byggd på andra grundförutsättningar, kommer att leda till en helt annan utveckling.

Ingen kan dock med säkerhet förutse energibehovet vid nästa sekelskifte. Framtidens möjligheter till en effektivare energianvändning underskattas lätt, vilket bl. a. redovisningen av utvecklingen under det senaste decenniet visat. I dag (1988) används endast 70 % av den energimängd som en riksdagsmajoritet 1975 ansåg vara ett kvalificerat sparmål för 1985.

III:5 Översiktlig energibalans

Under förutsättning att vår energipolitik genomförs och den slutliga energianvändningen långsiktigt stabiliseras kring 300 TWh kan en översiktlig energibalans anges:

Elström	100 TWh
– vattenkraft, vindkraft, mottryck med kraftvärme, solceller	
Bränslen m. m.	120 TWh
– biobränslen, solenergi, gas och olja för spetslast	
Drivmedel	80 TWh
– olja, etanol, vätgas	

En mer detaljerad energibalans fördelad på produktion och användning redovisas under avsnitt XI.

IV:1 Energipolitiken före 1976

Energipolitiken har under snart två decennier varit en av de mest debatterade politiska frågorna. Politiken före 1976 präglades av socialdemokraternas centralistiska och koncentrationsinriktade syn på hur energisystemet borde utformas. Centerpartiet drev länge ensamt kravet på att energiförsörjningen i det längre perspektivet i huvudsak måste tillgodoses genom en effektivare energianvändning och utnyttjande av inhemsk, miljövänlig och förnybar energi. Centerpartiet drev kraven på en omställning av energipolitiken under starkt motstånd från de partier som representerade majoriteten vid 1975 års energipolitiska beslut. Dessa partier gav då i alla lägen sitt stöd åt den farliga och storskaliga kärnkraften.

1975 års energipolitiska beslut förutsatte en kontinuerligt ökad användning av såväl olja och kol som el. Centerpartiets strävan att försöka få till stånd en ökad användning av inhemska bränslen förlöjligades. "Centern tror att man kan basera energiförsörjningen på kottar och pinnar", hette det bl. a. Följderna av en kärnkraftsavveckling skulle bli katastrofala för samsällsättning och välfärd, menade man. "Med centerns energipolitik kommer vi att få återgå till backstugusittarna och de flämtande stearinljusens Sverige", uttalade kärnkraftsförespråkarna tvärsäkert.

IV:2 Energipolitiken 1976–1982

Regeringsskiftet 1976 innebar att energipolitiken fick en ny inriktning. Politiken inriktades stegvis på att forma ett decentralistiskt energisystem, byggt på mångfald, energihushållning och användning av inhemsk förnybar och miljövänlig energi. De förslag som framlades efter folkomröstningen om kärnkraften 1980 följde upp centerpartiets krav på åtgärder för en förbättrad resurshushållning för säkerställande av kärnkraftens avveckling och ett minskat oljeberoende. Konkreta beslut fattades om bl. a. den s. k. energisparplanen, oljeersättnings- och energiforskningsprogrammen.

De energipolitiska besluten under denna period hade således en målmedveten strävan att såväl styra över energianvändningen mot utnyttjande av miljövänliga, förnybara energikällor som att åstadkomma en medveten energihushållning. Besluten 1980 och 1981 är exempel på detta.

IV:3 Socialdemokratisk energipolitik

Före folkomröstningen

De energipolitiska förslag som den socialdemokratiska oppositionen förelägger riksdagen efter regeringsskiftet 1976 bygger under de första åren helt på den centralistiska och storskaliga synen. Politiken är ensidigt produktionsinriktad. I motion 1976/77:1335 förespråkas t. ex. storskaliga satsningar, bl. a. ställs krav på förprojektering av en svensk uppbyggnadsan-

läggning av utbränt kärnbränsle. I flera motioner kritiseras den dåvarande regeringen för att försena den storskaliga satsningen på kärnkraften och krav ställs på att förutsättningar för avtappning av hetvatten från reaktorn i Forsmark 3 skall finnas (se t. ex. motion 1977/78:1816).

I sin partimotion (motion 1978/79:2413) i anledning av folkpartiregeringens energiproposition våren 1979, konstaterar socialdemokraterna med tillfredsställelse att denna proposition ansluter till socialdemokratins koncentrationsinriktade synsätt. I motionen understryks bl. a. att man "varken bör avveckla kärnkraften eller binda sig vid kärnkraften". Man ställer sig från socialdemokratins sida positiv till inhemsk uranbrytning. Man förespråkar en utbyggnad av Kalix älv. Det understryks att kol i princip kan utnyttjas för att sprida beroendet av importerade energislag.

Folkomröstningen

Samtidigt med att den sistnämnda motionen presenterades i mars 1979 inträffade kärnkraftsolyckan i Harrisburg. Denna ledde till att övriga partier ändrade ståndpunkt och godtog centerpartiets krav på folkomröstning om kärnkraften. Folkomröstningen resulterade i att riksdagen sedermera beslutade att kärnkraften skall vara avvecklad senast år 2010.

Efter folkomröstningen

I samband med 1981 års energipolitiska beslut kritiserades den dåvarande regeringen av socialdemokraterna för att man då (1981) inte presenterade en genomtänkt syn på elförsörjningen under 1990-talet. Det finns, menade 1981 års socialdemokrater, "en allvarlig risk att 1990-talets beslutsfattare kommer att ställas inför valet av en massiv utbyggnad av kolbaserad kondenskraft och bibehållande och en fortsatt utbyggnad av kärnkraften".

Även i den partimotion som väcktes av socialdemokraterna våren 1982 understryks kravet på kraftfulla åtgärder för att säkerställa kärnkraftens avveckling. I motionen konstateras vidare att "inom ett flertal områden måste arbetet ske snabbt för att inte möjligheterna att avveckla kärnkraften skall försvåras".

Regeringsskiftet 1982

I regeringsställning efter valet 1982 har emellertid socialdemokraterna underlåtit att i konkret handling följa upp de krav man ställde i opposition. Däremot har regeringen och företrädare för regeringen vid upprepade tillfällen i ord betonat vikten av satsningar på energihushållning, effektivare energianvändning och satsning på inhemsk energi. Den 1985 presenterade propositionen om energipolitiken (1984/85:120) innehöll många utfästelser men få konkreta åtgärder.

Det mest anmärkningsvärda var regeringens, med tanke på motioner och utfästelser, avsaknad av en konkret avvecklingsplan. Våren 1985 talade man om behovet av en "strategi för oljeersättning och kärnkraftsavveckling".

Föredraganden konstaterade dock att utvecklingen "beträffande såväl hushållning och effektivisering som miljövänlig teknik går snabbt".

Mot. 1987/88
N38

1985 års val

I artiklar inför valet 1985 (DN 17/8 och 6/9) hävdade miljö- och energiministern att arbetet med avvecklingsplanen befann sig i ett "inledande skede" och fortsatte: "De program vi nu har kommer steg för steg att kunna utvecklas och förbättras. Mycken ny kunskap har tagits fram och goda resultat har nåtts." I magistrala ordalag konstaterades även att en röst på något annat parti än socialdemokraterna var ett hot mot kärnkrafts-avvecklingen. Samtidigt beklagade statsrådet att hon våren 1985 "missade möjligheterna till en bred samling" kring en avvecklingsplan och underströk att "det får inte upprepas".

Efter valet 1985 gav socialdemokraterna i olika sammanhang sken av att fortsätta kampen för kärnkraftens avveckling. Samtidigt har dock de tidigare uttalandena om att utvecklingen för alternativen sker snabbt tonats ned. I stället började man tala om att vi måste utnyttja dagens förmånliga situation och den tid vi har på oss att utveckla det nya energisystemet. Energiministern betonade att "vi inte får skjuta besvärliga problem framför oss. Vi måste ta itu med uppgiften *nu*".

Olyckan i Tjernobyl

I april 1986 inträffade kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Från centerpartiet ställdes krav på omedelbara åtgärder för att inleda avvecklingen med en urdrifttagning av Barsebäck och Ringhals 2. Riksdagens majoritet avstyrkte dessa krav med hänvisning till att en utvärdering av olyckans konsekvenser för det svenska kärnkraftsprogrammet skulle ske.

Miljö- och energiministern gav dock i tal och artiklar fortfarande uttryck för till synes kraftfulla ambitioner i syfte att förändra energipolitikens inriktning. I en DN-artikel 2/10 1986 framhöll Birgitta Dahl att "vi har inom den närmaste tiden en historisk möjlighet att, efter år av konflikter på energiområdet, åstadkomma en nationell samling kring en förändring av vårt energisystem. Då kan vi inte fantasilöst och fastlåst bygga vidare på den traditionella energikulturen." Miljö- och energiministern fortsatte: "Vi måste spänna bågen högre och anstränga oss till det yttersta både när det gäller hushållning och nya alternativ." Alla måste ställa upp på denna uppgift – politiska partier, folkrörelser, myndigheter, kraftföretag, industrin, kommuner, forskare, tekniker etc. – fastslog Birgitta Dahl. "De av oss som sviker förväntningarna kommer att förverka sitt förtroende hos människorna."

Birgitta Dahl angrep också i en DN-artikel 26/1 1987 både kärnkraftsförespråkare och kärnkraftsmotståndare. "Det är konstigt att så många människor på det här området är alldeles förstockade. Ibland kallar jag dem för jesuiter och de sista dagars heliga" — "Vi står nu faktiskt inför en historisk möjlighet att vända det här skeppet och den möjligheten bör vi ta" — "Kom igen senare så skall ni få se att vi vågar vända upp och ned på saker och ting på energiområdet."

Under hösten 1986 presenterades energirådets rapport om konsekvenserna av olyckan i Tjernobyl för svensk del. Majoriteten ansåg att olyckan inte påverkade säkerhetsfrågorna i det svenska kärnkraftsprogrammet. Rapporten remissbehandlades och överläggningar mellan partierna hölls. Regeringen presenterade dock inget som helst konkret motbud till det alternativ som centerpartiet presenterat.

Partiöverläggningar

Överläggningarna mellan de politiska partierna bröt samman i början av februari eftersom regeringen inte kunde ange var den stod. Den 27/3 1987 angav det verkställande utskottet inom socialdemokratin vilka utgångspunkter som skall ligga till grund för den fortsatta hanteringen av energifrågan. Bl. a. underströks i uttalandet att det fanns "ekonomiska och industriella skäl för att vi så snabbt som möjligt sätter i gång processen med att utveckla de nya energikällorna och förbättra hushållningen med energi. Därför skall vi *nu* starta arbetet med hushållning med energi och med tillförsel av ny energi."

Splittrad socialdemokrati

Splittringen och oviljan inom socialdemokratin att fullfölja de långtgående utfästelserna som man tidigare givit, framgår klart av energi- och miljöministerns uttalande inför Nordiska rådets vårsession, där hon sade att "kärnkraftsavvecklingen är en fråga som måste handläggas med all den omsorg läget kräver. Just nu mår frågan bäst av att vila. Vi arbetar för fullt med ärendet."

Proposition 1986/87:159

Regeringen lyckades inte samla sig till några reella förslag. I stället lämnades i slutet av maj en "principproposition" som visade att de ambitioner miljö- och energiministern påstod sig ha angående avvecklingen av kärnkraften och förnyelsen av energisystemet inte följdes upp i konkret handling. Efter fem år i regeringsställning och drygt ett år efter Tjernobyl meddelades då att man nu skulle *starta* arbetet med att utveckla alternativen. De löften man givit och de uttalanden man gjort hade ingen som helst grund. De var bara avsedda att lugna människors oro och ge intryck av handlingskraft. De förpliktigande uttalanden som regeringsföreträdare gjort efter olyckan i Tjernobyl har på intet sätt motsvarats av konkreta handlingar.

Tvärtom hade regeringen försämrat möjligheterna för alternativen. Man har t. ex. slopat stödet till energihushållning i bebyggelse. Det statliga stödet till kommunal energirådgivning har tagits bort. Stödet till anläggningar för alternativ energiproduktion – exempelvis små vattenkraftverk och biobränsleanläggningar – har upphört, trots att riksdagen med stor

majoritet givit regeringen i uppdrag att förstärka dessa insatser. Man har i stället beslutat att ånggeneratorerna i Ringhals skall bytas ut för miljardbe-
lopp. Samtidigt låter man marknaden för inhemska bränslen ryckas undan
genom prisutvecklingen på oljemarknaden. Det enda konkreta som olyckan
i Tjernobyl lett till har varit uppdrag till energirådet och löften om en
proposition i anledning av detta material. Av en utlovad opartisk och
analyserande rapport blev en traditionell utredning, vars innehåll helt an-
passats efter de krav makthavarna på den nuvarande energimarknaden
ställer.

Proposition 1986/87:159 var också ett eko av vad industrin och kärnkrafts-
vänner inom socialdemokratin står för. I propositionen fanns ingenting kvar
av Birgitta Dahls uttalanden om tekniken och alternativens möjligheter.
Dessförinnan hade riksdagsmajoriteten avslagit en mängd konkreta förslag i
anledning av budgetpropositionen om stöd till förnyelse av energisystemet.
Bl. a. föreslogs från centerpartiet att det nyligen borttagna stödet till små
vatten- och vindkraftverk och biobränsleanläggningar skulle återinföras.

I propositionen uttalades att regeringen skulle – efter att ha raserat
många och mycket av det stöd för effektivare energianvändning och an-
vändning av inhemsk förnybar energi som tidigare byggts upp – *”nu starta
arbetet med hushållning och tillförsel av ny energi”*. Mot bakgrund av den
aviserade propositionen hade huvuddelen av energifrågorna skjutits upp till
innevarande riksmöte. Kontentan av proposition 1987/88:159 var att en
proposition aviserades till våren 1988. En splittrad socialdemokrati för-
halade och försenade på nytt nödvändiga beslut för att förnyelsen och
omställningen av energisystemet skulle kunna ske.

Proposition 1987/88:90

Riksdagens behandling av proposition 1987/88:159 jämte motioner under
hösten 1987 innebar inte några konkreta beslut för att stimulera omställ-
ningen av energisystemet utan de konkreta förslag som väckts av främst
centerpartiet avlogs med hänvisning till den aviserade propositionen.

I den proposition som nu presenterats för riksdagen anges att energipoli-
tikens huvuduppgift inför 1990-talet är att skapa de förutsättningar som
behövs för att omställningen av energisystemet skall kunna fullföljas. De
uttalanden och allmänna bedömningar som sker i propositionen angående
energianvändning, elproduktionens uppbyggnad, faktorer för pris- och
kostnadsutveckling, satsningen på biobränslen m. m. ansluter i betydande
delar till den syn som vi framfört från centerpartiet. De reella konkreta och
framtidssinriktade besluten om åtgärder saknas dock i stor utsträckning.

Föredraganden uttalar att kärnkrafts-utvecklingen har en central betydelse
i omställningsprocessen och två reaktorer skall tas ur drift i mitten av
1990-talet. Ett program för effektivare användning och ersättning av el skall
startas. Vidare föreslås att till stöd för teknikupphandling anvisas 150 milj.
kr. samt inrättande av en energiteknikfond. Åtgärderna för att genomföra
kärnkrafts-utvecklingen skall kunna omprövas och vissa ”avstämningar” ske
för att kartlägga planeringsläget. Riktlinjerna för den fortsatta kärnkrafts-
utvecklingen efter 1990-talet avses presenteras senare.

I förhållande till de förslag som centerpartiet lagt saknar således propositionen den konkretion och framtidsinriktning som krävs för att förnyelsen och omställningen av energisystemet skall kunna ske. Centerpartiet har i en mängd motioner efter 1982 väckt förslag på energiområdet och fortsatt kampen för en förnyelse och omställning av energisystemet.

I motionerna har lagts förslag som syftat till att förstärka användningen av inhemsk energi. Vi har betonat vikten av att skatter och avgifter på energi får en utformning så att inhemska energikällor, energisparande och en effektiv användning av energi gynnas. Vi har vidare krävt förstärkt stöd till energiforskning och i särskilda motioner presenterat vår syn på oljeersättningen, kolanvändningen, vattenkraften, alternativa drivmedel, försörjningstryggheten på energiområdet, den kommunala energiplaneringen, utformningen av lagen om kärnteknisk verksamhet, naturgas, Vattenfall, solenergin m. m.

I samband med 1985 års energipolitiska beslut presenterade centerpartiet en partimotion (1984/85:2878), där vår syn på hur förnyelsen av energisystemet skulle ske och avvecklingen av kärnkraften genomföras. Dessa krav har sedan fullföljts i motioner under innevarande mandatperiod (1985/86:N447, 1985/86:563, kärnkraftsolyckan i Tjernobyli, 1986/87:N551 och 1987/87:N178 i anledning av proposition 1986/87:159). I dessa motioner har vi utförligt redovisat vår syn på bl. a. hur avvecklingen av kärnkraften skall genomföras. Vi har därvid betonat betydelsen av att avvecklingen inleds omgående i syfte att skapa det nödvändiga utrymmet på energimarknaden för att förnyelsen skall kunna komma till stånd. Vi har också i dessa motioner kritiserat regeringen för att genom skilda beslut rycka undan grunden för att den inhemska, förnybara och miljövänliga energin skall bli konkurrenskraftig.

I föreliggande motion kommer vi nu på nytt att ta upp dessa frågor och presentera ett konkret beslutsunderlag för riksdagen så att avvecklingen av kärnkraften kan inledas omgående och förnyelsen av energisystemet får reella förutsättningar att ske.

V Ekonomiska styrmedel

V:1 Principiella förutsättningar

Det är enligt centerpartiets uppfattning nödvändigt att utformningen av taxor, skatter och avgifter på energi utgår från de grundläggande principer för energipolitikens inriktning som redovisats ovan. Ett huvudsyfte med skilda skatter och avgifter på energi måste vara att främja energihushållning och en effektiv produktion och användning av energi för industriell utveckling och en god miljö.

En miljöanpassad energibeskattning innebär att miljövänlig förnybar energi gynnas på bekostnad av miljöstörande importerade energislag. Den innefattar bl. a. åtgärder som minskar vårt oljeberoende och motverkar ökad kolanvändning. Den innebär också att det bör ske en överföring av skattebelastningen från arbetskraft till energi och råvaror. En sådan omläggning av skatteuttaget skapar incitament för hushållning med våra naturresurser och stimulerar till ökande sysselsättning.

Följande riktlinjer bör därför gälla för en miljöanpassad energibeskattning:

1. Importerade och miljökrävande energiråvaror såsom kol och olja bör ha en energilikformig (per energienhet likvärdig) beskattning.
2. Importerade miljövänliga energikällor bör kunna få en viss "miljörabatt" och skatten sätts lägre än vad en med olja lika energibeskattning skulle motivera.
3. Inhemska bränslen, inklusive alternativa drivmedel producerade på inhemska råvaror, skall ej beskattas.
4. Undantag från energilikformig beskattning med olja bör kunna få göras för drivmedel och en lägre beskattning ske när ekonomiskt rimliga substitut saknas.
5. Bränsle för el- och värmeproduktion skall beskattas på samma sätt i syfte att stimulera effektivt utnyttjande av bränsle.

Detta bör ges regeringen till känna.

V:2 Skatter och priser på energi

Oljeprisutvecklingen

En av hörnstenarna i en decentralistisk energipolitik är således åtgärder för att minimera vårt beroende av importerade energislag som kol och olja.

De kraftfulla insatser som initierades av de icke-socialistiska regeringarna, tillsammans med det stigande oljepriset och en allt effektivare energianvändning medförde att oljeanvändningen kraftigt minskade under åren 1979–1982. Nedgången fortsatte under 1983 och 1984, men har därefter på nytt börjat öka.

Oljeanvändningen var 1982 8,5 miljoner kubikmeter lägre än 1979. Utvecklingen därefter har inneburit att användningen minskat med ytterligare någon miljon kubikmeter t. o. m. 1987. Efter regeringsskiftet 1982 har således en avmattning i oljeersättningen skett, trots det mycket höga oljepris som rådde under denna period och fram till 1986. Under 1985 var oljepriset som högst ca 3 000 kr./kubikmeter.

Förhållandena på oljemarknaden har emellertid drastiskt förändrats under de senaste två åren. Oljepriset har kraftigt sjunkit sedan slutet av 1985 och priset för 1 kubikmeter olja i konsumentledet är i dagsläget ca 1 600 kr./kubikmeter – dvs. i det närmaste en halvering av priset sedan slutet av 1985.

Utvecklingen på den internationella oljemarknaden med ett kraftigt sjunkande oljepris har medfört att marknaden för inhemska bränslen helt ryckts undan. Omställningen av energisystemet har som en följd härav i det närmaste upphört.

Från centerpartiets sida har vi även tidigare vid den högre nivån på oljepriset understrukt vikten av att stödet till de oljeersättande åtgärderna och förnyelsen av energisystemet förstärktes. Regeringen valde emellertid att i förtid avsluta oljeersättningsprogrammet med hänvisning till att den sjunkande oljeanvändningen inte motiverade något renodlat stöd till oljeersättande åtgärder. Från centerpartiet framhöll vi uttryckligen att behovet av stöd för detta ändamål blir alltmer akut i takt med de sjunkande oljepriserna.

Under de två sista åren har det blivit alltmer uppenbart att regeringens politik inneburit att planerade oljeersättande åtgärder inte av ekonomiska skäl kunnat genomföras och det har skett en viss återgång till användning av olja. I ett längre tidsperspektiv kommer denna utveckling att vara olycklig ur såväl samhällets som de enskilda konsumenternas synpunkt.

Den kortsiktiga ekonomiska förbättring som de sjunkande oljepriserna innebär kommer både att leda till att förbrukningen ökar än mer och en vikande lönsamhet och därmed ett mindre intresse för att exploatera dyrare oljefält. Motivationen för insatser att ersätta olja med andra energislag har helt försvunnit.

Sammantaget innebär de senaste årens utveckling uppenbara risker för en ny oljeprischock på några års sikt när en ny bristsituation uppstår på världsmarknaden med kraftigt stigande priser som följd. Underlåtenheten att med skilda åtgärder driva oljeersättningen vidare med hänvisning till det rådande prisläget riskerar att på sikt hårt drabba både enskilda villaägares ekonomi och samhällsekonomin. Den leder till en mindre användning av inhemska bränslen och därmed sämre möjligheter att skapa sysselsättning i framför allt regioner som redan har en sviktande arbetsmarknad.

Gällande energipolitiska riktlinjer för oljepriset

I prop. 1980/81:90 angående riktlinjer för energipolitiken framhöll föredraganden i den dåvarande trepartiregeringen följande (s. 41):

”Under 1980-talet bör enligt min mening priset användas mer medvetet för att uppnå en god energihushållning. Flera bedömare anser att vi måste räkna med en genomsnittlig real ökning av priset på energi, framför allt på

olja under 1980-talet. Industriverket räknar med en genomsnittlig real oljeprisstegring av 2 % per år. Motsvarande bedömning för el är 1 % per år. Jag finner inte skäl att frånga denna bedömning. Av uttalanden i prop. 1979/80:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1980/81 framgår att regeringen avser att med hjälp av beskattningen åstadkomma en successivt höjd prisnivå på energi, genom att energianvändarna informeras om att energin successivt kommer att bli dyrare. Oavsett tillfälliga variationer i t. ex. oljepriserna, skapas en stabil grund för deras planering av fortsatta insatser för energihushållning."

Riksdagen beslöt enhälligt i enlighet med dåvarande regeringens förslag (NU 1980/81:60). I samband med de riktlinjer för energibeskattningen som lades fast hösten 1983 anslöt sig föredraganden till dessa riktlinjer. Senare beslut om energipolitiken har även konfirmerat dessa beslut.

Inflationsutvecklingen och oljepriset

Den sammantagna inflationen 1982–1987 är enligt SPK 50 %. Ett oförändrat realt pris på olja med utgångspunkt från nettoprisläget i genomsnitt för landet vid årsskiftet 1981-1982 blir då 2 544 kr./kbm. Ett oljepris beräknat utifrån gällande energipolitiska riktlinjer, dvs. med en real oljeprisstegring på 2 %, blir då ca 2 843 kr./kbm den 1/1 1988. Med den inflationstakt regeringen räknar med skulle då priset den 1/1 1989 bli 3 014 kr./kbm.

Den verkliga prisutvecklingen på olja översteg emellertid väsentligt den nivå 1981 års energibeslut förutsatte fram till slutet av år 1985. Därefter har oljepriset fallit och råoljepriset är för närvarande med nuvarande valutakurs ca 15 dollar/fat och ett genomsnittligt pris i konsumentledet på 1 600 kr./kbm. Detta är 1 400 kr./kbm lägre än ett pris utgående från en real prisstegring på 2 %. Prisutvecklingen under 1989 torde vara stabil om inte något oförutsett inträffar.

Gällande skattesatser för skilda energislag

Energislag

Total skattesats inklusive allmän energiskatt (bensinskatt) och särskild energiskatt.

Kolbränslen (kr/ton)	315
Eldningsolja (kr./kbm)	778
Dieselloja (kr./kbm)	778
Naturgas (kr./l (1000) km)	308
Gasol för motordrift (öre/l)	92
Gasol för annat ändamål (kr./ton)	185
El för hushåll (öre/kWh)	7,2
El för hushåll i vissa kommuner (öre/kWh)	6,2
El för industriell verksamhet (öre/kWh)	5,0
Blyad bensin (öre/l)	259
Oblyad bensin (öre/l)	239
Metanol och etanol (öre/l)	80

Utöver dessa allmänna och särskilda energiskatter tas vissa ytterligare skatter och avgifter ut som inte är inkluderade i tabellen.

Mot. 1987/88
N38

Den särskilda skatten är det som tidigare var avgifter som uttogs för vissa definierade ändamål såsom t. ex. oljeersättning och energiforskning. De förändringar som genomförts av den socialdemokratiska regeringen innebar emellertid att dessa avgifter fick karaktären av en ren skatt, eftersom uttaxerade medel ej återfördes till de ändamål de var avsedda för. Detta missförhållande påtalade vi från centerpartiets sida och regeringen "löste" problemen med att byta ut beteckningen avgift mot skatt. Det finns i dagsläget inget skäl att bibehålla två slags energiskatter. De uppgifter de särskilda avgifterna var avsedda för omfattas i vårt förslag av en energins utvecklingsfond.

Energiprisnivåer i konsumentled (öre/kWh)

El (medelpris)	30–40 öre/kWh
Olja	14–17 öre/kWh
Inhemska fasta bränslen	10–20 öre/kWh
Bensin	ca 45 öre/kWh

Sammanfattning

Sammantaget visar denna redovisning av oljeprisutveckling, inflation och faktiska prisnivåer att en förändrad prisnivå på olja är nödvändig om en förnyelse av energisystemet skall kunna ske. Utrymmet för en skattehöjning är, om man ser till gällande energipolitiska beslut, ca 1 200 kr. Vi anser det dock tillräckligt med en höjning på 400 kr./kWh. Tillsammans med tidigare föreslagen höjning skulle detta innebära en total höjning med 500 kr./kWh. Denna höjning påverkar också övriga energiskatter och utgår från principen om en omfördelning inom nuvarande skatteuttag. Vi återkommer till detta nedan i samband med våra konkreta förslag.

I en särskild motion tar vi dessutom upp hur kommuner, som enligt statsmakternas intentioner och gällande energipolitiska riktlinjer för oljepri-set valt att satsa på eldningsanläggningar baserade på inhemska fasta bränslen, skall kompenseras för oljeprisfallet.

VI Lagstiftning eller stimulanser

Vi vill i detta sammanhang understryka att de energipolitiska målen i första hand skall uppnås genom stimulanser och frivilliga insatser tillsammans med att den sociala och miljöanpassade marknadsekonomins incitament utnyttjas. Förbud och detaljinriktad reglering av verksamheten kan endast accepteras som en nödfallsåtgärd. Administrativa styrmedel riskerar ofta att upplevas som byråkratiska och onödiga och får ofta ej den effekt som avses.

Detta bör ges regeringen till känna.

VII:1 Inledning

Hushållning med tillgängliga resurser innebär en strävan att inte använda mer högvärdig energi än vad varje situation kräver. En effektivare energianvändning förutsätter hushållning med energikvalitet. Alla måste kort sagt "bruka bättre i stället för mer".

Vi kan från centerpartiets sida i huvudsak ansluta oss till de riktlinjer som redovisas för programmet för effektivare användning och ersättning av el. Föredragandens uttalanden följer väl den syn vi redovisat i tidigare motioner. I propositionen saknas dock helt förslag till konkreta åtgärder som krävs för att effektiviseringar och ersättning skall få samma ekonomiska förutsättningar som t. ex. byggande av storskaliga elproduktionsanläggningar.

Vid utbyggnaden av elproduktionssystemet har intäkterna från vattenkraften utnyttjats för att subventionera kärnkraftsutbyggnaden. Risker är uppenbara, att om inte konkreta åtgärder vidtas, intäkterna från vattenkraften får subventionera utbyggnaden av ett nytt storskaligt elproduktionssystem i form av kolkondenskraftverk. Detta är enligt vår mening resurslöseri och en felinvestering av stora mått.

Regeringens program måste därför kompletteras med en rad stimulansåtgärder som medför att det blir likartade förutsättningar både för enskilda och företag att satsa på effektivare energianvändning som ny elproduktion. Detta är en huvuduppgift för en energins utvecklingsfond, vilken vi nedan föreslår skall inrättas.

Det finns många exempel på hur effektivare energianvändning är betydligt lönsammare än ökad energiproduktion. Det är därför väsentligt att alla ekonomiskt rimliga möjligheter till en effektivare energianvändning tas till vara. Detta är angeläget för att produktionsapparaten inte skall byggas ut och bli för omfattande och med fel struktur.

Detta bör ges regeringen till känna.

VII:2 Situationen i kraftsystemet

De negativa följderna av en producentstyrd och produktionsinriktad energipolitik framgick klart genom de påfrestningar föregående års kalla vinter innebar på elförsörjningssystemet.

Påfrestningarna på el- och distributionssystemet vintern 1986/87 visade att den förda socialdemokratiska energipolitiken medfört att snedbelastningen över året i kraftsystemet blivit allt större och den sårbarhet som den ökande andelen el för uppvärmning av bostäder leder till. Från centerpartiets sida har vi vid upprepade tillfällen varnat för denna utveckling med hänsyn till att allt större andel av elströmmen endast kan få avsättning på värmemarknaden.

Elförsörjningen utsätts för stora påfrestningar genom att tillförseln måste svara mot behovet den allra kallaste dagen. Under den kallaste dagen i januari 1987 var effektuttaget det högsta någonsin – 26 000 MW. Detta

innebär att elnätet var mycket hårt belastat. Effektuttaget under den kallaste dagen 1983 (den 12/12) var 20 862 MW, dvs. effektbehovet har ökat med sex stora kärnkraftverk. Sedan 1984 har den totala elanvändningen ökat motsvarande produktionskapaciteten i 1,5 kärnkraftverk, vilket ytterligare understryker kravet på "överkapacitet" för att klara elförsörjningen vid sträng kyla i ett system med stor andel elvärme.

Skillnaden i effektuttag kan också illustreras med en jämförelse mellan juli 1986 och januari 1987. Uttaget var då 6 510 MW resp. 26 200 MW, vilket innebär att elbehovet varierar över året på ett sätt som motsvarar produktionskapaciteten för det dubbla svenska kärnkraftsprogrammet. Variationerna i effektbehovet är främst beroende på den ökande andelen elvärme i systemet. Grundbelastningen över året är tämligen konstant.

Det har också i efterhand visat sig att marginalerna i systemet inte var så små vintern 1986/87 som kraftbolagen velat ge sken av. De största problemen uppstod mest i distributionssystemet, där den höga elvärmeandelen i bostäder medförde att ledningsnätet i vissa fall blev överbelastat.

Elanvändningen inom landet 1986 var 129 TWh (ej temperaturkorrigerad). Detta är en minskning med 1,4 % jämfört med 1985. Minskningen har i huvudsak skett inom industrin och genom minskning av överföringsförlusterna.

Nettoexporten av el 1986 var 4,7 TWh. Vattenmängden i kraftverksdammarna ökade under 1986 motsvarande en elproduktion på 1,8 TWh. Vattenkraften utnyttjades således inte fullt ut 1986. Jämfört med 1985 och 1987 var dessutom 1986 ett "dåligt" år ur vattenkraftssynpunkt. Ej heller kraftvärme- och mottrycksanläggningarna utnyttjades fullt ut. Totalt producerades i dessa anläggningar 6,2 TWh jämfört med möjlig produktion av minst 10 TWh vid ett fullt utnyttjande av tillgänglig kapacitet.

Utan att ta i anspråk dyrbar och miljökrävande oljekondenskraft, fanns det således 10–12 TWh outnyttjade i den befintliga elproduktionen. 1987 var tillgången på vattenkraft betydligt större än 1986 (+10 TWh), vilket ytterligare ökade "elöverskottet".

Det inträffade visar emellertid vikten av att såväl produktion som användning av energi utformas på ett effektivt sätt och inte dimensioneras på fel sätt för fel saker.

VII:3 Elhushållning och bränsleanvändning

En effektiv elproduktion innebär också att bränsleanvändningen radikalt minskar. En övergång till samproduktion av el och värme i stället för utnyttjande av kondenskraft leder till en kraftigt minskad bränsleförbrukning.

VII:4 Tekniska förutsättningar för effektivare energianvändning

En förnyelse av energisystemet förutsätter att de tekniska möjligheter som i dag finns tas till vara för en effektivare energianvändning. Förnyelseplanen förutsätter att t. ex. de möjligheter datatekniken ger till en effektiv styrning och övervakning tas till vara. För att nå de uppsatta målen vill centern

Mot. 1987/88
N38

använda bästa kända teknik. Någon i dag okänd teknik har inte vägts in som förutsättning för att förnyelseplanen skall kunna genomföras.

I propositionen föreslås, att till stöd för ny teknik för effektivare energianvändning och ersättning av el, att 400 milj. kr. skall anvisas för en femårsperiod, varav 150 milj. kr. för kommande budgetår. Enligt vår mening är intentionerna med förslaget bra, men ej tillräckliga. De resurser som skapas genom inrättandet av en energins utvecklingsfond är betydligt större, och vi föreslår att de utvidgade möjligheterna för teknikupphandling läggs inom ramen för en energins utvecklingsfonds verksamhet. Stödreglerna bör vara enkla och flexibla och vi delar därför uppfattningen att stödet bör utgå i form av bidrag och villkorslån.

Det är enligt vår mening av avgörande betydelse att de befintliga möjligheter som i dag finns att effektivisera användningen och elhushållningen tas till vara. I det följande redovisas därför några bedömningar och exempel på i dag känd befintlig och prövad teknik som blir aktuell att tillämpa i stor omfattning.

I Vattenfalls tidning Uppdrag 2000 1/88 anger generaldirektören: "Beräkningar av de tekniska och ekonomiska möjligheterna att hushålla med el visar att man kan reducera 1985 års förbrukning med 15–40 % i olika kategorier av elanvändare."

I tidningen EL 1/88 s. 4 hävdas att hushållen genom att använda elen rätt och vid rätt tidpunkt kan minska sina energikostnader med 25 %.

Föreningen Sveriges energirådgivare (FSE) har i en inläga till elanvändningsdelegationen angivit följande hushållningsmöjligheter för en direkteluppvärmd villa.

FSE antar att den genomsnittliga elanvändningen i en direkteluppvärmd villa är ca 25 000 kWh/år fördelat på följande sätt:

Hushållsel	5 000 kWh/år
Varmvatten	5 000 kWh/år
Värme	15 000 kWh/år
Totalt	25 000 kWh/år

Med stränga energisparåtgärder (tilläggsisolering, treglasfönster och frånluftsvärmepump) kan man, menar FSE, sänka elanvändningen till följande nivåer:

Hushållsel (energislå lampor och hushållsapparater)	4 000 kWh/år
Varmvatten	4 000 kWh/år
Värme	4 000 kWh/år
Totalt	12 000 kWh/år

Industrigruppen för energihushållning i byggnader (IEB) ställer helt upp på FSE:s analys av hushållningsmöjligheterna. Den slutsats som kan dras av dessa uttalanden är att man inte i första hand skall satsa på att byta ut direktverkande elvärme mot andra system utan i stället driva energihushållningen så långt som teknik, ekonomi och ett bra boende tillåter.

Fortfarande är glödlampan vår vanligaste ljuskälla. Glödlampan kan i dag ersättas av energisnåla lysrörslampor som reducerar energiåtgången till en femtedel. *Om varje svensk byter en 75 W glödlampa* mot en modern lysrörslampa så *minskar effektbehovet* när dessa lampor tänds i stället för de gamla glödlamporna lika mycket som *ett Barsebäckswerk* kan producera. Tillverkningskostnaden för dessa lampor är ca 0,5 miljarder. Att bygga upp motsvarande effektreserv i form av t. ex. gasturbiner skulle kosta ungefär 1,5–2 miljarder plus en mycket hög bränslekostnad vid de tillfällen då gasturbinerna användes.

Småskalig vedeldning

I dag produceras mer energi i små vedeldade värmepannor än i de två kärnkraftsreaktorerna i Barsebäck. Men de flesta vedpannorna har låg verkningsgrad och ger inte en fullständig förbränning, vilket gör att grannarna ofta blir störda av rök och ibland också av dålig lukt.

Nu finns det en ny generation vedpannor och vedkaminer med mycket hög verkningsgrad, fullständig förbränning och ingen negativ påverkan på närmiljön.

En fullständig övergång till nya effektiva vedpannor och vedkaminer skulle innebära att samma mängd ved som i dag används skulle räcka till att värma ytterligare 300 000–400 000 småhus under vintern.

Den energi som på så sätt tas till vara är mer än vad ett Barsebäckswerk kan producera.

Fördelarna är många:

- Den enskilde villaägaren kan nästan halvera sin vedåtgång med en modern, effektiv och mycket miljövänlig vedeldning.
- Miljön blir mycket bättre. Vedeldning motverkar föroreningen.
- Vedeldningen blir enklare eftersom påfyllning av ved ofta kan begränsas till en gång per dag.

Kostnaden för en modern vedpanna är ungefär femtedelen jämfört med att bygga ny kärnkraft räknat per kilowatt nyttig effekt.

Observera att bränslet till vedeldningen redan finns. Veden skall bara utnyttjas bättre. Detta ger ingen ökad bränslekostnad men en väsentligt bättre miljö.

Centern har under hela 1980-talet arbetat för flexibla värmesystem och en eltaxa som ger elabbonnenterna besked om när elen är dyr resp. billig att producera. Kraftbolagen har genom ord och handling motarbetat detta. Nu efter snart tio år bekänner de sig helt till centerlinjen och det finns många uttalanden från det hållet om att kombipannan är bäst och att en säsongprissättning är nödvändig för att undvika extra dyr elproduktion under den kalla årstiden.

Det är beklagligt att det skall behöva ta nästan tio år för kraftbolagen att erkänna uppenbara fakta och att de genom en vilseledande marknadsföring har bidragit till många felinvesteringar hos enskilda elabbonnenter.

Speciellt när fuktiga bränslen används såsom grönflis och sopor går det åt mycket energi för att torka bränslena (avdunsta vattnet). Även utsläpp av heta rökgaser innebär stora energiförluster.

I dag finns det modern teknik som möjliggör kylning av rökgaserna och samtidigt kondenserar vattenånga i rökgaserna till vatten. På så sätt tas stora mängder energi till vara och därtill "tvättas" rökgaserna och de miljöförstörande utsläppen reduceras mycket kraftigt. Stora mängder energi sparas och samtidigt förbättras vår miljö.

Återvunnen energi varierar mellan 10 och 40 % av tillförd energi. En konsekvent tillämpning av kondenserande rökgaskylning i eldningsanläggningar för flis, torv, olja, sopor och kol skulle innebära att energi motsvarande 1–2 kärnkraftverk sparas, samtidigt som miljön förbättras.

VIII:1 Industrin

Utvecklingen har inneburit att industrin använder allt mindre energi per producerad enhet. Omstruktureringen av industrin har vidare medfört att energikrävande delar av industrin kraftigt bantats och att expansionen sker inom branscher med mindre energibehov. 1986 års energianvändning uppgick till 138 TWh, varav 48,5 TWh el. Med utnyttjande av i dag känd teknik kan industriproduktionen avsevärt öka med en mycket begränsad ökning av energianvändningen.

De nytillkommande industrierna har ofta en mycket låg energianvändning energibesparande teknik är under mycket snabb utveckling och utvecklingen går mot allt energisnålare metoder i både Sverige och omvärlden. Nyttjande av allt mer avancerad teknik kommer att vara långt mer betydelsefull för ökad välfärd och ekonomisk utveckling än ökad energitillförsel.

Varvtalsreglering

Varvtalsreglering av pumpar och fläktar var redan i samband med folkomröstningen om kärnkraften en stor fråga avseende effektivare energianvändning. Fortfarande är endast några få procent av industrins fläktar och pumpar varvtalsreglerade. Orsaken är i första hand de höga kraven på den korta avskrivningstiden, i allmänhet mindre än två år. Gångse tekniska lösningar har också i vissa fall medfört vissa praktiska problem och ibland ansetts öka risken för driftsstörningar.

Nya tekniska lösningar är under utprovning och utsikterna är utomordentligt goda för god lönsamhet, säker drift och störningsfri reglering. Exempel på nya lösningar för varvtalsreglering är viskohydrauliska kopplingar som via ett signalsystem noggrant anpassar pumpens/fläktens varvtal till det önskade materialflödet.

Energibesparingarna är mycket betydande och regleringen av större och medelstora pumpar skulle ge en besparing av elenergi *i storleksordningen ett kärnkraftverk.*

Investeringen som krävs är bara en bråkdel av vad som krävs om ett kärnkraftverk skulle ersättas med kolkondenskraftverk. Den sparade energin kräver inte heller något miljökrävande bränsle och ger inget besvärande avfall.

VIII:2 Transporter

Transportområdet torde vara det minst påverkbara när det gäller energianvändningen. Priset på drivmedel torde ha en liten effekt på oljebaserade drivmedel så länge det inte finns några reella substitut. Vi har från centerpartiet vid upprepade tillfällen krävt satsningar på alternativa drivmedel som t. ex. etanol.

Med centerpartiet i regeringsställning satsades stora resurser på att få till ett kraftigt sparande av energi i bostäder. En tioårig energisparplan lades fast med målsättningen att till slutet av 1980-talet spara 48 TWh. Målsättningen att årligen spara 3 % i bostäder har fränsett de två senaste åren i huvudsak uppnåtts.

För uppvärmning av småhus används ca 12 TWh ved, ca 13 TWh olja och ca 22 TWh el.

Från centerpartiets sida har vi vid ett flertal tillfällen pekat på de möjligheter som står till buds att spara energi. Vi har bl. a. pekat på möjligheterna att komplettera befintliga tvåglasfönster med en tredje ruta, vilket enligt BFR skulle kunna spara 7 TWh.

Värmeåtervinning

I debatten framförs emellanåt att välisolerade och täta bostäder skulle öka risken för fukt-, mögel- och radonskador. Detta är fel. Välisolerade och täta hus är grunden för ett bra och hälsosamt rumsklimat. Ett dåligt isolerat och dragigt hus blir aldrig hälsosamt. Det välisolerade och täta huset måste alltid kompletteras med fullgod ventilation och kombinerat med värmeåtervinning ur ventilationsluften kan detta åstadkommas med bibehållande av mycket låg energianvändning, samtidigt som rumsklimatet blir mycket bra.

Det tar självklart lång tid att förändra bostadsbeståndet så att det i sin helhet uppfyller i dag bästa tillämpade teknik men bara en 10-procentig minskning av energianvändning i våra bostäder innebär lika stor besparing som båda kärnkraftsreaktorerna i Barsebäck kan producera.

På sikt är det möjligt att halvera energianvändningen i våra bostäder och samtidigt förbättra rumsklimatet.

Skärpta krav för installation av direktverkande el

Centern har länge krävt att förbudet mot installation av direktverkande el skall skärpas. Nyproducerade småhus uppfyller de krav som ställs och risken för framtida bindningar ökar därmed. Föredraganden konstaterar också att andelen direktverkande el måste hållas så låg som möjligt i bostadsbebyggelsen för att underlätta omställningen av energisystemet. De undantag för uppvärmningssnåla byggnader som finns i gällande lagstiftning föreslås också upphöra. Det bör dock understrykas att gällande krav i dagsläget är helt utan verkan.

Enligt vår mening är det med hänsyn till de höga kostnader som i dag redovisas för att i efterhand genomföra ändringar av uppvärmningsformen i ett småhus inte rimligt att tillåta en fortsatt låsning till direktverkande el. I mycket välisolerade hus är också luftburna system ett intressant alternativ och minskar ytterligare skälen för att tillåta direktverkande el. Kostnaden för att i nyproducerade bostäder välja en annan uppvärmningsform är endast någon eller några procent dyrare.

Även efter kärnkraftsavvecklingen kommer direktverkande elvärme att finnas kvar i befintligt bostadsbestånd. I samband med ombyggnad och större reparationer bedöms betydande övergång ske till andra uppvärm-

ningsalternativ. Bättre isolering och värmeåtervinning kommer också att väsentligt sänka energibehovet för uppvärmning. Från en energins utvecklingsfond kommer bidrag att ges för att stimulera till effektivare energianvändning och ökad användning av förnybar energi. Enligt vår mening bör ett långsiktigt åtgärdsprogram för att minska andelen elvärme upprättas enligt dessa riktlinjer. Småhusägare och bostadsrättsinnehavare ges dessutom avdragsrätt för angelägna energiinvesteringar. På detta sätt kommer den förnyelse av energisystemet som centern föreslår att bli privatekonomiskt intressant för småhusägare, bostadsrättsinnehavare och övriga enskilda elabonnenter att genomföra.

Centern föreslår att direktverkande elvärme inte skall tillåtas i nyproducerade bostäder och att krav skall ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter om el används för värme i luft- eller vattenburna värmesystem.

Centern har under hela 1980-talet arbetat för flexibla värmesystem och en eltaxa som ger elabbonterna besked om när elen är dyr resp. billig att producera. Kraftbolagen har genom ord och handling motarbetat detta. Nu efter snart 10 år bekänner de sig helt till centerlinjen och det finns många uttalanden från det hållet om att kombipannan är bäst och att en säsongprissättning är nödvändig för att undvika extra dyr elproduktion under den kalla årstiden.

Det är beklagligt att det skall behöva ta nästan 10 år för kraftbolagen att erkänna uppenbara fakta och att de genom en vilseledande marknadsföring har bidragit till många felinvesteringar hos enskilda elabonnenter.

Information, utbildning och energirådgivning

Vi har från centerpartiets sida inget att erinra mot de förslag om riktade informationsinsatser från bl. a. sektorsmyndigheter som läggs i propositionen. De föreslagna insatserna riskerar dock att bli ganska verkningslösa med hänsyn till att stödet till den kommunala energisparrådgivningen genom regeringens försorg tagits bort. Därmed har den lokala bas för energisparrådgivning och informationsinsatser ryckts undan som enligt vår mening är nödvändig för att verksamheten skall bli effektiv. Stöd till återbyggnad av en effektiv energirådgivning på lokal nivå måste därför utgå.

Mot denna bakgrund föreslår vi ett återinförande av bidrag till kommunal energirådgivning. Denna verksamhet har stor betydelse för att de nationella målen skall kunna genomföras och de statliga åtgärderna få avsedd effekt. Bidragsnivån bör vara i nivå med tidigare bidrag. Stödet bör finnas kvar så länge omställningen av energisystemet pågår och avvecklingen av kärnkraften genomförs. Efter hand bör kommunerna kunna ta över en större andel av kostnaden för verksamheten genom att bidragens nominella nivå bibehålls.

Forskning

Vi har inget att erinra mot propositionens förslag till ökade forsknings- och utvecklingsinsatser som har speciell betydelse för den elvärmda bebyggelsen. Nödvändiga kompletteringar för att skapa erforderliga resurser kan med centerns förslag stödjas genom en energins utvecklingsfond.

IX:1 Inledning

Energiförsörjningen måste i det långa perspektivet tillgodoses genom utnyttjande av såväl förnybara energikällor, en effektiv produktion som effektiv användning av energi. Det krävs därför kraftfulla insatser för en effektivisering av energi- och effektanvändningen samt medvetna stimulanser för att styra över användningen mot inhemska energislag. Oljeberoendet måste fortsätta minska och användning av kol motverkas.

En övergång till användning av kol är ingen framtidsinriktad väg eftersom även kol är importerat och miljöstörande energislag. Inom landet finns stora resurser av inhemska bränslen, t. ex. skogsbränslen och torv, vilka i första hand bör utnyttjas för värmeproduktion. Elproduktionen måste på någon sikt förbehållas områden där el är svår eller omöjlig att ersätta och elen bör därför ej i någon högre grad avsättas på värmemarknaden.

IX:2 Inhemskas bränslen

I propositionen konstateras också att de låga oljepriserna förorsakat en kraftig tillbakagång vad avser investeringarna för utnyttjande av inhemska bränslen. Föredraganden betonar samtidigt att det är angeläget att ökad användning av inhemska bränslen kommer till stånd.

Från centerpartiets sida vill vi understryka att riksdagen enhälligt beslutat att målsättningen skall vara att användningen av inhemska bränslen ökar. Regeringen har genom underlåtenhet att fullfölja dessa beslut aktivt medverkat till att rycka undan marknaden för den viktigaste energikällan – biobränslen – i ett framtida energiförsörjningssystem.

Skogsråvara är tillsammans med torv de inhemska bränslen som snabbast kan ersätta olja och har redan tagit en betydande del av värmemarknaden. Den totala biobränsleanvändningen är för närvarande över 60 TWh. Skogsbränslen svarar därmed för ungefär lika stor andel av den totala energianvändningen som kärnkraften. Utvecklingen har varit positiv under 1980-talet men motverkas nu av det låga oljepriset.

Huvuddelen av denna biobränsleanvändning sker inom industrin. I första hand bör tillgångarna på lämplig skogsråvara utnyttjas för energiändamål eftersom användningen av torv kan innebära betydande ingrepp i naturen. Andra inhemska bränslen som på någon sikt kan få betydelse för energianvändningen är t. ex. halm och energigrödor från jordbruket.

Trädbränslen

Det är emellertid bara en liten del av det trädbränsle som är tillgängligt som utnyttjas. Huvuddelen av det som lämnas efter avverkningen av timmer och massaved samt röjningsvirke och övrigt trädavfall och ej heller duger som industriell råvara, tas ej till vara. Ytterligare 20 miljoner kubikmeter trädbränsle kan tas till vara och upparbetas varje år. Det tillskottet motsvarar lika mycket energi som sju av våra kärnkraftverk producerar.

Det finns i dag modern teknik för eldning med flis och briketter, väl prövad och trimmad. Att bygga ut för ökad användning av trädbränsle är fördelaktigt. Utrustning, kunskaper och råvara finns.

Mot. 1987/88
N38

Naturvårdsverket har vidare understrukt att trädbränslet är det mest miljövänliga bränslet. Det ökar inte koldioxidhalten i atmosfären, vilket kol, olja och naturgas gör. Askan är ett bra gödningsmedel som motverkar försurningen. Trädbränslen är en förnybar energikälla som rätt utnyttjad är outtömlig.

Trädbränsle har under 1980-talet haft en gynnsammare prisutveckling än t. o. m. elströmmen och långsiktigt stabila priser kan förutses. Det kraftiga priset på olja har dock skapat en prispress som hämmar utvecklingen för trädbränsle. Det är långsiktigt helt fel och sannolikt också mycket dyrbart att låta låga oljepriser förhindra en fortsatt stark utveckling för biobränslen. En framtida ökning av oljepriserna är sannolik såsom ovan redovisats. Då gäller det att ha minskat vårt beroende av oljan. Utnyttjande av trädbränsle i stället för olja och kol minskar belastningen på handelsbalansen och skapar arbetstillfällen över hela landet.

Centern föreslår en omfördelning av skatten till olja och kol så att trädbränslen kan ges expansionsmöjligheter och kol/olja minskar.

Halm, vass m. m.

Till gruppen biobränslen hör också halm och vass. I dag finns tillfredsställande teknik för bärning, lagring, brikettering och eldning. I perspektivet sekelskiftet bedöms halm och vass kunna ge ett energitillskott motsvarande ett kärnkraftverk.

Biogas

Förgasning ger stora framtida möjligheter till användning av biobränslen. Organisk substans i form av ved, flis, gräs, avfall, gödsel etc. kan med välkänd teknik förgasas. Tillgången på bränsleråvara för förgasning utgör i praktiken ingen begränsning. Skogsbränslen, energiskog, energigrödor, sopor, organiskt avfall från industri och jordbruk utgör sammantaget en framtida energikälla i storleksordningen 2(X)–3(X) TWh – en förnybar energikälla så länge vår natur och miljö värnas och skyddas så skog och grödor kan växa och utvecklas.

Det finns i dag biogasanläggningar för produktion av metangas (likvärdig med naturgas) ur organiskt avfall. Förgasningstekniken är väl lämpad för småskalighet men även användbar i större anläggningar när så krävs. Med denna teknik kan man åstadkomma en småskalig försörjning av såväl el som värme.

Biogasen kan tillsammans med gengas bli vår största energikälla inom 15–20 år om tillgänglig teknik och olika slag av biomassa utnyttjas optimalt. Förgasningstekniken ger även möjligheter att producera gas direkt i torvmossen genom bl. a. den s. k. vyrmetanmetoden.

Under andra världskriget tillämpades i betydande omfattning småskalig förgasning av biobränsle för att driva våra bilar – gengasdrift.

Sedan dess har det skett en betydande teknikutveckling och det finns i dag väl känd teknik och betydande driftserfarenheter av förgasning av biobränslen i såväl större som mindre skala.

Förgasning i stället för direktförbränning ger en rad fördelar. Den erhållna gasen kan med fördel användas för motordrift och det ger möjlighet till en mycket effektiv samproduktion av el och värme i såväl liten som stor skala. Andelen el kan bli hög och under gynnsamma förhållanden större än värmeproduktionen.

Modern förgasningsteknik innebär också klara miljöfördelar genom att de miljökrävande utsläppen kan hållas i särklass låga. Denna fördel är av speciellt värde vid t. ex. förgasning av husavfall och andra miljökrävande bränslen.

Optimalt utnyttjande av modern förgasningsteknik är en grundläggande strategi i centerns plan för förnyelse av energisystemet, då det möjliggör en väsentligt ökad möjlighet till samproduktion av el och värme och den för att kompensera kärnkraftsavvecklingen tillkommande elproduktionen kan klaras utan att bygga kolkondenskraftverk.

IX:3 Solvärme

Under de senaste åren har det skett en positiv, men föga uppmärksammas, utveckling av solvärmetekniken. I en särskild motion till föregående års riksmöte har vi utförligt tagit upp detta (1986/87:N179).

I motionen konstateras att utvecklingen på solenergiområdet under de senaste åren har gått mycket snabbt. Med en positiv utveckling av solvärme-marknaden kommer betydande kostnadssänkningar att kunna ske och solvärmerna vara mycket konkurrenskraftig i mitten av 1990-talet.

Under en femårsperiod har kostnaderna per kvadratmeter solfångare halverats och den insamlade solenergimängden per kvadratmeter fördubblats. Kostnaden per kilowattimme solenergi har under perioden sjunkit från över 1 kr. till nivån 30–40 öre. Solenergin är redan i dag under gynnsamma förhållanden en billigare uppvärmningsform än elström och några solenergi-anläggningar har också byggts på kommersiella grunder.

Goda förutsättningar finns att ekonomin för säsonglagrad solvärme ytterligare skall förbättras.

För att skapa nödvändig expansion av marknaden för solvärmerna krävs dock, liksom för alla nya energikällor med stora långsiktiga investeringar ett stabilt introduktionsstöd. Vi föreslår därför att ett bidrag på 50 % för investeringar i solvärmeanläggningar av god kvalitet t. o. m. 1990, som därefter successivt trappas ned för att i huvudsak ha upphört 1995.

Solceller

Utvecklingen av solceller går snabbt framåt och med massiva insatser för forskning och utveckling bör ett begränsat bidrag av el kunna erhållas från solceller i slutet av 1990-talet.

Med en begränsad lagring kan solenergin täcka 30–40 % av energibehovet för värme och tappvarmvatten i våra bostäder. En kombination av biobränslen med både el- och värmeproduktion samt ökad användning av värmepumpar och kondenserande rökgaskylning kan ge up till tre gånger mer nyttig energi än om samma mängd biobränsle eldas upp i en vanlig värmepanna. Genom att bränslet används så effektivt blir det lönsamt även om priset ligger högre än dagens flispris på 10–12 öre/kWh. Samtidigt ger den mindre bränsleåtgången och den lokala användningen starkt begränsade transportkostnader.

IX:5 Samproduktion av el och värme, s. k. kraftvärme

Vid produktion av både el och värme samtidigt (s. k. kraftvärme) utnyttjas bränslet effektivt. Tillsammans med kondenserande rökgaskylning kan verkningsgraden bli mycket nära 100 %.

Vid produktion av enbart elström i ett bränsleeldat kraftverk är verkningsgraden endast 35–40 %. Bortåt två tredjedelar av bränslet går förlorat.

Centern har i sin förnyelseplan för vårt energisystem satsat helt på den effektiva kraftvärmen och kan därför för den bränslebaserade elproduktionen, som behöver byggas i samband med kärnkraftsavvecklingen, i huvudsak använda inhemska förnybara bränslen. Centerns satsning på kraftvärme kräver *inte* omfattande utbyggnad av fjärrvärmenät. Genom att bl. a. utnyttja modern teknik för förgasning av biobränslen kan el och värme samproduceras även i mycket små anläggningar. Gasen produceras i en liten reaktor och används för att driva en motor. Motorn driver i sin tur en generator som omvandlar cirka en tredjedel av gasens energi till elström. Motorn och dess avgaser kyls och värmen tas till vara för att värma bostäder och producera tappvarmvatten.

Jämfört med den kolkondens som kraftbolagen vill framhålla som enda alternativet innebär centerns alternativ ca 15 miljoner ton mindre kolanvändning per år. Det innebär fem gånger mera kol än som används i dag. Huvuddelen av energin i detta kol blir spillvärme som släpps ut i sjöar, älvar eller havet till skada för vattenmiljön.

IX:6 Vindkraft

Vindkraften bedöms kunna bidra med 5–10 TWh vid sekelskiftet. Det svenska vindkraftsprogrammet har hittills varit alltför storskaligt. De insatser som nu bör ske bör ha en större bredd och ta sikte på små anläggningar från 25–50 kW till stora enheter på 1–3 MW. De lönsammaste enheterna bedöms med dagens teknik vara enheter på en storlek av 50–300 kW.

Det är viktigt att skapa en marknad för vindkraften och en väsentlig åtgärd är det garantipris som vi föreslår senare i motionen.

För den småskaliga vind- och vattenkraften krävs ytterligare åtgärder.

Nuvarande regler för befrielse från energiskatt vid egenanvändning av el bör ändras från nuvarande effektgräns på generatoren 100 kW till ett bottenavdrag på 500 000 kWh per år för kraftverk under 1 500 kW.

Det bör göras möjligt att äga andelar i små kraftverk och att göra avdrag för de förluster som uppstår på inkomst av tjänst eller annan näringsverksamhet.

Genom den skärpning av beskattningen på bränsle för elproduktion kommer den "förnybara" (vind-, vatten-, sol- och kraftvärme baserad på biobränslen) elproduktionen att få väsentligt ökad konkurrenskraft, vilket kommer att radikalt öka kraftbolagens intresse för bl. a. vindkraften.

Med de åtgärder vi föreslår kommer det att ske en snabb utbyggnad av vindkraften, vilket innebär en uppbyggnad av en ny svensk industri. Det finns i dag ett betydande svenskt kunnande på vindkraftsteknik, men om det inte snabbt blir en marknad för vindkraften kommer denna kompetens aldrig att nyttiggöras i industriell utveckling.

I en särskild motion tar vi upp vissa övriga frågor som rör möjligheterna att utnyttja vindkraften.

IX:7 Vattenkraft

I dag produceras i genomsnitt ca 65 TWh vattenkraft. Vissa år såsom 1985 och 1987 har elproduktionen varit över 70 TWh. Genom effektivisering av äldre kraftverk, kompletterande utbyggnad i huvudsak enligt av riksdagen fattade beslut, minikraftverk m. m. kan produktionskapaciteten ökas ytterligare något. Förbudet att bygga ut de fyra, stora, älvarna skall ligga fast.

IX:8 Alternativa drivmedel

Etanol

En viktig del i förnyelsen av energisystemet är en satsning på alternativa drivmedel för att försöka minska användningen av oljeprodukter av ekonomiska, miljö- och sysselsättningskäl.

En rad färsk forskning visar att en inblandning av ca 5 % etanol i bensinen ger betydande positiva miljöeffekter. Med utgångspunkt från kostnaderna för katalytisk avgasrening har Atrax Energi AB beräknat att etanolen har ett miljövärde på ca 1:70 kr./liter vid användning vid låginblandning i bilar utan katalytisk avgasrening. Även för bilar med katalytisk avgasrening har låginblandningen en positiv effekt speciellt vid kallstarter.

Vid användning av etanol som enda bränsle är det av miljöskäl framför allt etanol som dieselsättning som är intressant, speciellt för bussar i tätortstrafik. Den totala driftskostnaden för bussar är för närvarande ca 150 kr./vagnmil vid dieseldrift. Med enbart etanol som drivmedel ökar med nuvarande skatter och priser kostnaden med 10–15 kr./vagnmil.

Beräkningar visar att de samhällsekonomiska miljöbesparingarna för etanolalternativet i stadstrafik motsvarar ca 10 kr./vagnmil. Inhemsk produktion av etanol ger även andra plusvärden som t. ex. ökad försörjnings-

trygghet, ökad sysselsättning och bättre utnyttjande av tillgänglig åkermark.

Mot. 1987/88

Det finns alltså klara fördelar för miljö och samhällsekonomi att satsa på en produktion av drivmedelsetanol baserad på inhemska råvaror.

N38

En låginblandning av etanol bör stegvis ske i all motorbensin. En svensk produktion av etanol baserad på inhemska råvaror överensstämmer med vår målsättning att minska oljeberoendet. Satsningar på motorer för ren etanol drift måste även stödjas.

Rapsolja

Rapsolja är ett annat intressant alternativt drivmedel som måste främjas.

Vad som i det föregående anförts avseende energitillförsel och förnybar, miljövänlig energi bör ges regeringen till känna.

X:1 Inledning

Användning av energikällor som kol, olja och uran innebär stora risker ur skilda synpunkter. Utnyttjande av kärnenergi är ett fruktansvärt hot mot människor och miljö. Sambandet mellan kärnvapen och civil kärnkraft är uppenbart. Problemen med det radioaktiva avfallet är olösta. Användningen av fossila bränslen innebär svåra påfrestningar på såväl naturmiljö som ekonomi. Målsättningen måste därför vara att så långt möjligt minimera användningen av ändliga energikällor.

X:2 Naturgas

Naturgas är ett importerat energislag, men har avsevärda miljöfördelar jämfört med kol, olja och kärnkraft. Naturgas bör därför kunna utnyttjas under relativt lång tid i det svenska energiförsörjningssystemet, särskilt i storstadsregionerna. I den händelse gas påträffas inom landet bör den givetvis användas före importerade energislag. Naturgasen bör kunna ge ett bidrag på minst 15 TWh i energibalansen. Vi vill i detta sammanhang betona vikten av att naturgasen ersätter kol och olja och inte tillåts förhindra en ökad användning av inhemska bränslen. I propositionen understryks att naturgasen av egen kraft skall konkurrera på den svenska energimarknaden.

Verkligheten har däremot varit att naturgasintroduktionen ägt rum till priser som ej täcker kostnaderna och det är förvånande att föredraganden inte drar några slutsatser av detta förhållande. Vattenfall har fått ett dominerande inflytande på naturgasmarknaden och håller på att med subventionerade priser bygga upp en marknad som samtidigt innebär ett hot mot möjligheterna att utnyttja biobränslen.

Jämfört med kol är naturgasen ett klart bättre alternativ för elproduktion och kan ge ett mycket högt elutbyte i kraftvärmeproduktion. Prissignaler har givits som tyder på att gasen kan konkurrera med kol.

Vi kommer nedan i vårt åtgärdsprogram för förnyelse av energisystemet föreslå vissa förändringar i energibeskattningen utifrån de riktlinjer som presenterats för att ge skilda energislag rätt prioriteringsordning i skattehänseende. Vi tar även där upp naturgasen.

X:3 Kol

Från centerpartiets sida har vi tidigare vid upprepade tillfällen redovisat vår syn på den framtida kolanvändningen. Vi har därvid framhållit att det inte finns någon anledning att stimulera kolanvändningen. Det behövs inget kol för att tillgodose värmemarknadens behov och ytterligare investeringar i koleldade anläggningar bör undvikas. Detta innebär att något motiv för att planera byggande av ett kolkondenskraftverk saknas. Centern säger nej till kolkraftverken i Värtan och Oxelösund.

Kol bör som vi tidigare nämnt beskattas energilikformigt med olja och vi kommer att ta upp dessa frågor nedan. Riktlinjerna för svavelutsläpp vid förbränning av kol m. fl. miljöfrågor tas upp i annat sammanhang.

Mot. 1987/88

N38

X:4 Olja

Målsättningen måste vara att beroendet av olja ytterligare skall minskas. I dagsläget utgör oljeanvändningen knappt 50 % mot ca 70 % när andelen var som högst. Oljeanvändningens storlek har framför allt betingats av den internationella prisutvecklingen och dollarkursen.

Nedgången har huvudsakligen skett genom minskningen av lätta eldningsoljor. Bensinförbrukningen har varit relativt konstant. Det är därför framför allt viktigt att stora insatser görs för att få alternativa drivmedel.

Prisutvecklingen på olja under de senaste åren har emellertid inneburit att en viss ökning åter skett, vilket motiverar vissa justeringar i skattesatsen som ovan utlovats. Riktlinjer för miljökrav vid utsläpp av förbränning tas upp i annat sammanhang.

X:5 Kärnkraft

En central del i förnyelseplanen för energisystemet är avvecklingen av kärnkraften. Det fanns efter olyckan i Harrisburg och inför folkomröstningen om kärnkraften en bred uppslutning bakom kravet på att kärnkraften skulle utmönstras ur det svenska energisystemet. Folkomröstningens resultat innebar att en majoritet uttalade sig för att högst de tolv reaktorer som var i drift eller under byggnad skulle få användas under sin tekniska livslängd. Riksdagens beslut innebar att folkomröstningens resultat konfirmerades. Samtliga reaktorer skall vara tagna ur drift efter 25 års användning och kärnkraften avvecklad senast år 2010.

Enligt centerpartiets mening hade omställningen av energisystemet kunnat ske lättare om avvecklingen inletts tidigare och innan beroendet blivit alltför stort. 1981 fanns sex reaktorer i drift som producerade drygt 20 TWh, medan det nu finns tolv som producerar drygt 64 TWh.

Av miljö- och säkerhetsskäl borde således energipolitiken inriktas på en snabbare avveckling av kärnkraften. Vi har också från centerpartiet presenterat och krävt att konkreta beslut om genomförande av avvecklingsbeslutet skall fattas. Bl. a. krävde vi att riksdagen skulle fatta beslut om en plan för utfasningen i samband med 1985 års energipolitiska beslut. Det fanns dock i detta läge inget intresse från den socialdemokratiska regeringens sida att fullfölja avvecklingsbeslutet.

Katastrofen i Tjernobyli visade emellertid att avvecklingen av kärnkraften måste genomföras så snabbt som möjligt. Från centerpartiet krävde vi i en särskild motion att avvecklingen skulle inledas omgående med att Barsebäck och Ringhals 2 togs ur drift snarast.

Regeringen valde emellertid att tillsätta utredningar och försenade därmed ytterligare nödvändiga beslut. I den nu föreliggande propositionen slås dock fast att avvecklingsbeslutet skall ligga fast och avvecklingen inledas med att två reaktorer tas ur drift 1995 och 1996. Detta ställningstagande är

enligt vår mening ett framsteg jämfört med tidigare opreciserade uttalanden.

Mot. 1987/88
N38

I den allmänna debatten påstås ofta att kol och olja är de enda alternativen till kärnkraft. Detta är inte sant. Kärnkraften kan avvecklas på ett samhällsekonomiskt lönsamt sätt utan att användningen av kol och olja ökar. I denna motion redovisas många exempel på de miljövänliga och ekonomiskt fördelaktiga alternativ som finns. De bygger på effektiviseringar, sparande och användning av inhemsk miljövänlig och förnybar energi. Till detta skall läggas att oavsett kärnkraftsavveckling eller inte måste vårt energisystem successivt förnyas. Kostnaden för denna förnyelse är i hög grad beroende av hur effektivt vi använder energin och hur vi väljer att värma våra bostäder och lokaler.

I ett högenergialternativ med hård bindning till storskalig elproduktion kommer kostnaderna för förnyelsen att bli maximal och framtidens energipriser mycket höga. Om samtidigt kärnkraftverken utnyttjas under maximal tid och en förnyelse/omställning måste ske under några år blir de ekonomiska påfrestningarna på såväl privat ekonomi som samhällsekonomi mycket stora.

En annan högrisk som måste beaktas är – om ingenting görs för att frigöra oss från beroendet av kärnkraft och olja de närmaste tio åren och det skulle hända en kärnkraftsolycka i Sverige eller Europa med långt gående fysiska och politiska konsekvenser så att *en snabbavveckling* blir ett absolut krav – att de mänskliga, praktiska och ekonomiska konsekvenserna kommer att bli förödande. Risken för olyckor ökar allteftersom reaktorerna åldras. Sannolikheten för nya kärnkraftsolyckor ökar ju längre kärnkraften drivs.

Det är bl. a. mot denna bakgrund som vi föreslår att – som ett led i förnyelsen av energisystemet – avvecklingen av kärnkraften inleds omedelbart med att Barsebäck och Ringhals 2 tas ur drift så snart det är juridiskt möjligt. Riksdagen bör begära ett förslag till lag om detta. Avvecklingen bör sedan genomföras successivt under 1990-talet för att vara slutförd vid sekelskiftet.

Vissa frågor rörande elförsörjning och sysselsättningsfrågor i kärnkraftskommunerna tar vi upp i en särskild motion.

Vad som ovan anförts om användningen av importerade ändliga energislag och utnyttjande av kärnkraft bör ges regeringen till känna.

XI:1 Inledning

Det är angeläget för såväl företag, myndigheter, kommuner som enskilda att statsmakterna ger möjligheter till en långsiktig planering och god framförhållning och klart markerar vilken huvudsaklig inriktning pris- och skatteinivåer på energi skall ha, klart anger vilka långsiktiga stödmöjligheter som finns och anger en klart markerad politisk vilja samt målsättningar med fattade beslut.

XI:2 Prissättningssystemet på el

Den syn som redovisas i propositionen på vilka faktorer som bestämmer pris- och kostnadsutvecklingen på el ansluter i betydande hänseende till den vi framfört från centerpartiets sida. Samtidigt framhåller föredraganden bl. a. i propositionen att de prishöjningar på el som kan förväntas kommer att innebära påfrestningar för företag med stor elanvändning, vilka dessutom ofta är lokaliserade till utsatta regioner.

Från centerpartiets sida vill vi i detta sammanhang understryka att elprisets utveckling kommer att bestämmas av kostnaderna för och omfattningen av ny elproduktion. Kort kan förutsättningarna för elprisets utveckling uttryckas så att ju större andel den befintliga vattenkraften utgör av den totala produktionskapaciteten och ju mindre behovet är av ny dyr elproduktion desto långsammare kommer kostnaderna för elen att öka.

Det är alternativet med en hög elanvändningsnivå och krav på byggande av nya kolkondenskraftverk som kommer att leda till kraftigt ökande elpriser. Det är kraftbolagens och industrins energipolitik som, om den genomförs, förr eller senare leder till en elprishock som varken samhället eller de enskilda människorna kommer att kunna bära utan betydande uppföringar. Det är med detta alternativ det blir en prisutveckling på el som leder till att eltunga företag och branscher riskerar att slås ut.

Det är centerpartiets alternativ som skapar förutsättningar för en gynnsammare prisutveckling på el. Detta innebär en effektivare elanvändning och en nytillkommande elproduktion främst baserad på bränslesnål samproduktion av el och värme, kombinerad med insatser för att långsiktigt nedbringa den slutliga elanvändningen på årsbasis till ca 100 TWh.

Centerpartiets alternativ ger en väsentligt lägre genomsnittlig produktionskostnad per kilowattimme än en hög elanvändning baserad på bränsleslösande kondenskraft i kombination med en snabbavveckling av kärnkraften under några få år före 2010. Långsiktigt betyder en låg elanvändning mer för ett lågt elpris än tidpunkten för kärnkraftsavvecklingen.

Elpriset i konsumentledet kommer även att bestämmas av vilket prissättningssystem man väljer. I princip finns två alternativa system. Antingen kan priset sättas efter vad en genomsnittlig produktionskostnad är eller efter vad den långsiktiga marginalkostnaden för nytillkommande elproduktion är. Energiverket har i rapporten Eleffektivitet i industrin föreslagit ett framtida elpris i nivå med kostnaden för att producera el i tillkommande kolkondenskraftverk.

Detta innebär att råkraftspriset blir 30–35 öre/kWh jämfört med dagens ca 15 öre. Med en avvecklingsstrategi där maximal satsning på effektiv elanvändning och kraftvärme blir den dominerande ersättningen för kärnkraften kommer motsvarande pris att vara ca 25 öre. Prishöjningen kan ungefär halveras. Genom den prissättning som förordas i rapporten kommer det att uppstå mycket stora "övervinster" hos kraftbolagen. Minst 70 TWh (miljarder kilowattimmar) vattenkraft och industriellt mottryck kommer att ha en genomsnittlig kostnad under 10 öre/kWh. Överpriset kan antas bli i genomsnitt 22 öre/kWh. Totalt per år ger det mer än 15 miljarder i "övervinst". Om detta belopp kapitaliseras med en realränta på 4 %, vilket ofta tillämpas för kraftverksbyggen, kommer man till det imponerande beloppet 375 miljarder. Den föreslagna prissättningen innebär en gigantisk förmögenhetsomfördelning från elabonnenter och industri till kraftföretagen. En jämförelse med den samlade fondbehållningen inom ATP-systemet, som vid årsskiftet 1987-1988 var rätt precis 300 miljarder, ger en tydlig bild av vilket avgörande ingrepp i ekonomin dessa "övervinster" är.

Ett införande av marginalkostnadsprincipen skulle således innebära att kraftbolagens vinster måste omfördelas, eftersom i annat fall både industriföretag och enskilda skulle drabbas orimligt hårt.

Ett prissättningssystem utgående från den genomsnittliga produktionskostnadsökningen på el blir i kolkondensalternativet 6–8 öre/kWh och i det effektivare produktionssystemet med kraftvärme och maximal eleffektivitet endast 2–5 öre. Detta är inte kostnadsförändringar som medför några genomgripande strukturförändringar inom svensk industri. Oavsett förändringar av elpriset sker en ständig strukturförändring i näringslivet och det går över huvud taget inte särskilja en förändring och utan hänsyn till alla andra förändringar beräkna konsekvenserna. Ett höjt elpris kommer att till betydande del kompenseras av effektivare teknik och förändringar i tillverkningsprocesserna. Viss del av industrin kommer att dra fördel av ett högre elpris. Så kommer t. ex. sågverkens konkurrenskraft att stärkas något i jämförelse med mekanisk pappersmassa. Den kemiska massaproduktionen, som utgör cirka två tredjedelar av den totala massaproduktionen, kommer också att kunna kompensera sig genom ökad egenproduktion av el.

Om vi gör en jämförelse med åren 1975–1985 då vi onekligen haft god tillgång till billig el har ändå strukturförändringar inom näringslivet varit mycket omfattande, i t. ex. teko-, varvs-, bil- och drivmedelshandeln, bland bilreparationsverkstäder samt i jordbruket har under denna period antalet sysselsatta sammanlagt minskat med ca 150 000 personer.

Statens energiverks huvudargument för att tillämpa s. k. långsiktig marginalkostnadsprissättning på el är att vi vid ett lägre elpris får en överkonsumtion på el och avvägningen mellan att hushålla med el, använda annan energi och producera ny el inte blir den rätta. Det är ett korrekt resonemang men det ger också förklaringen till den snabba ökningen av elanvändningen under 1980-talet. Genom att råkraftspriset varit bara ungefär hälften av den långsiktiga marginalkostnaden (hälften av verkliga produktionskostnaden i Oskarshamn 3 och Forsmark 3) har elströmmen konkurrerat ut betydligt billigare energislag. Det hade inte varit möjligt att sälja

strömmen från Forsmark 3 och Oskarshamn 3 om full kostnadstäckning skulle ha tagits ut från början. Påståendet att det fördubblade elpriset skulle vara en effekt av kärnkraftsavvecklingen är felaktigt. Det fanns precis samma tunga argument att använda långsiktig marginalkostnad i samband med utbyggnaden av de två senaste kärnkraftsverken. Då hade prishöjningen med samma rätt motiverats av kärnkraftens utbyggnad.

Mot. 1987/88
N38

I rapporten förutsätts en kraftig framtida ökning av elanvändningen inom industrin vid oförändrat elpris. Under perioden 1973–1986 har vi haft ett lågt delvis sjunkande elpris räknat i fast penningvärde. Industrin har också utökat sin elanvändning utöver den direkt elspecifika användningen. Trots detta har den genomsnittliga ökningen av industrins elanvändning inte varit mer än 1,5 % per år eller totalt 9 TWh från 38,7 till 47,7 TWh.

Under en period med stigande elpris, en snabb teknikutveckling och tillgång på gas (både naturgas och gas producerad genom förgasning) är möjligheterna för en oförändrad eller något sjunkande elanvändning betydande. I centerns förnyelseplan för Sveriges energisystem har vi ändå räknat med en ca 10-procentig ökning av industrins elanvändning fram till sekelskiftet.

Den centrala frågan för kostnaderna för kärnkraftsavvecklingen och den långsiktiga kostnaden för den energi som behövs är inte om kärnkraftsverken använts några år mer eller mindre utan på vilket sätt vi genomför förnyelsen av vårt energisystem. Genom att inleda kärnkraftsavvecklingen nu, skapas utrymme för en kontinuerlig kostnadseffektiv förnyelse av energisystemet. Basen måste vara effektivare energianvändning, effektiv energi-produktion (kraftvärme i stället för kolkondens), ökad användning av förnybar energi såsom biobränslen, sol och vind m. m. Påståendet att kolkondens är det enda alternativet till kärnkraft är en felaktig information, som på ett beklagligt sätt kan medverka till att elkonsumenterna på sikt får dyrare, mer miljökrävande och mindre säker energiförsörjning.

Enligt vår mening innebär vår förnyelseplan med en långsiktig elanvändning på ca 100 TWh och med befintlig vattenkraft som bas och en mindre andel tillkommande kraft samt mycket litet kondenskraft som topplast att det ur såväl företags som enskildas synpunkt i huvudsak ett bibehållande av ett genomsnittspris torde vara att föredra. Med vårt förslag skulle då prisökningarna för genomförande av förnyelseplanen, räknat i fast penningvärde, kunna begränsas till 2–5 öre/kWh. Det bör samtidigt understrykas att målsättningen måste vara att omläggningen av skatter och avgifter på energi och andra produktionsfaktorer skall ske inom ramen för ett oförändrat skattetryck.

XI:3 Effektivare elproduktion – satsning på kraftvärme

Centerns förnyelseplan för energisystemet förutsätter att nytillkommande elproduktion till betydande del sker som samproduktion av el och värme – s. k. kraftvärme. Möjligheterna till en ökad kraftvärmeproduktion finns hos kommuner, företag och fastighetsägare. Dessa bör få samma möjlighet att medverka i utbyggnaden av elproduktionen och på samma villkor som kraftbolagen. Byggnad av nya kraftverk innebär med nuvarande prissätt-

ningssystem att kostnaderna initialt delvis täcks med intäkterna från befintlig kraftproduktion, främst vattenkraft. För andra aktörer möjlighet att delta i utbyggnaden av tillkommande elproduktion innebär detta att kraftbolagen i motsvarande mån kan minska sitt byggande av nya anläggningar och därmed kan betala ett högre pris för elströmmen från nya anläggningar utan att få en större totalkostnad för sin verksamhet.

En väg att påskynda omställningen av elproduktionen är således att ålägga kraftbolagen skyldighet att ta emot elström, dels från kraftvärmeverk och mottrycksanläggningar under september–april, dels under hela året från små vind- och vattenkraftverk. De enskilda producenterna bör vidare få ett garanterat pris för den elström man levererar, som grundar sig på den långsiktiga marginalkostnaden för ny elproduktion. I dagsläget bedöms denna till lägst 25 öre/kWh.

Ett sådant system kommer att minska kraftbolagens monopol och ge ökade möjligheter till att utnyttja lokala resurser. Kommuner, företag och enskilda får då möjlighet att delta i förnyelsen av energisystemet på likvärdiga villkor som kraftbolagen. Detta ger en större optimism och framtidstro för alternativens möjligheter. Därmed ges förutsättningar för att utnyttja tillgängliga resurser på ett mer optimalt sätt.

Detta bör ges regeringen till känna.

Vi vill vidare i detta sammanhang uttala vår tillfredsställelse över att riksdagens beslut med anledning av en på centerinitiativ tillkommen flerpartinotion nu lett till ett beslut om ändring i ellagen. Det innebär att det införs en rätt för elproducenter med anläggningar mindre än 1 500 kW el, dels att sälja el till distributören i området, dels att få skäligheten av erhållen ersättning prövad av myndighet. Vi anser dock att det finns skäl att ytterligare skärpa kraven på koncessionsinnehavaren och föreslår att såväl mottagningsskyldighet som garantipris för el levererad från dels små vind- och vattenkraftverk, dels kraftvärmeanläggningar lagfästs. Garantipriset bör i första hand gälla fem år, räknat från kraftverkets idrifttagning.

XI:4 Omfördelning av skatt från arbete till energi och råvaror

Bakgrund

Enligt vår mening är det dock nödvändigt att bättre villkor och konkurrensförhållanden skapas för alternativen om en omställning och förnyelse av energisystemet skall kunna genomföras. Detta innebär att skatten på importerade energislag med nuvarande prisnivåer väsentligt måste höjas. Det innebär vidare att pris- och leveransvillkor för importerade fossila bränslen måste sättas så att marknaden för inhemska bränslen tryggas. Utvecklingen på naturgasmarknaden är som ovan framhållits ur denna synpunkt oroande. Den styrs av starka finansiella intressen med möjlighet att i nuvarande introduktionsskede erbjuda priser och andra leveransvillkor som kraftigt försämrar konkurrensläget för inhemska bränslen medan konkurrenskraften för oljan med nuvarande prisnivå knappast påverkas. För att gasen i första hand skall ersätta olja och kol måste skatten på dessa båda bränslen höjas, samtidigt som skatten på arbete minskar i motsvarande mån.

Skatteomläggningen innebär att grundavdraget höjs från 10 000 kr. till 11 500 kr. Kommunerna skall kompenseras för bortfallet av kommunalskatten.

Skattesänkningen för den genomsnittliga skattebetalaren blir 750 kr. I en familj med två inkomsttagare blir skattesänkningen 1 500 kr. För en oljeuppvärmd villa som är något så när välisolerad och av normalstorlek ökar bränslekostnaden med 1 000–1 500 kr. per år på grund av höjd oljeskatt.

Med dagens oljepriser har ändå den oljeeldade villan betydligt lägre uppvärmningskostnad än den som har elvärme.

För att kompensera företagens ökade kostnader sänks socialförsäkringsavgifterna med 0,5 %.

Den ökade skattebelastningen på drivmedel kompenseras genom en sänkning av kilometerskatten eller schablonersättning till berörda företagare.

Enligt ovan redovisade riktlinjer bör skatten på olja ökas totalt med 500 kr./kbm och kol på 400 kr./ton för att åstadkomma en mer energilikformig beskattning. Skatten på naturgasen bör på motsvarande sätt ökas med 200 kr. per 1 000 kbm. Gasolskatten bör höjas motsvarande skattehöjningen på naturgas. Etanol producerad på inhemska råvaror skall ej beskattas.

Eltunga industriers rätt till restitution av energiskatt bör vidare utformas på ett sådant sätt att den stimulerar till effektivare energianvändning.

Bränslebaserad elbeskattning

En effektivisering av såväl elanvändning som elproduktion ställer således krav på en reformerad elenergibeskattning. Det är nödvändigt att införa styrmedel som förhindrar att tillkommande ny elproduktion i huvudsak blir gas- eller kolbaserad kondenskraft. Den nuvarande ogynnsamma beskattningen av kraftvärme jämfört med kondenskraft måste avvecklas. Vi föreslår att bränsle för el resp. värmeproduktion skall beskattas lika i syfte att främja effektiv elproduktion.

Enligt vår mening måste en förändring av energibeskattningen genomföras på ett sådant sätt att den bl. a. främjar en effektivare bränsleanvändning.

Ett led i en mer miljöanpassad energibeskattning är också vårt förslag om införande av en uranskatt om 1 öre/kWh insatt bränsle för all producerad kärnkraftsel.

En miljöanpassad och framtidsinriktad energibeskattning innebär således att miljövänlig och förnybar energi gynnas på bekostnad av miljöförstörande importerade energislag. I enlighet med de riktlinjer vi ovan redovisat bör en överföring av skattebelastningen ske från arbetskraft till energi och råvaror inom ramen för ett oförändrat skattetryck. En sådan omläggning av skatteuttaget skapar incitament för hushållning med våra naturresurser och stimulerar till ökande sysselsättning.

Den föreliggande propositionen har en alltför snäv syn på vilka som bör utgöra elmarknadens aktörer. Det är självfallet viktigt att de stora elproducenterna och eldistributörerna påverkas för att arbeta för en effektivare energianvändning. Det torde emellertid vara av mycket större betydelse om energianvändarna får samma ekonomiska möjligheter som elproducenterna att välja hur man vill agera på elmarknaden. Det är av stor betydelse att de enskilda individerna får möjlighet att delta i arbetet både vad gäller effektiviseringen av elanvändningen och elersättning.

Belysande för den producentinriktade syn som ofta präglar socialdemokratins energipolitik är beredvilligheten att låta kraftbolagen ensamma få agera på energimarknaden.

I propositionen konstateras att ny teknik för tillförsel och distribution av energi är av central betydelse för omställningen av energisystemet. Därvid pekas på det utvecklingsbolag som kraftproducenterna bildat, Svensk Energiutveckling AB. Bolaget skall få en central betydelse för forskningen kring nya tekniska lösningar som behövs för att ersätta kärnkraften.

Detta är ytterligare ett exempel på Vattenfalls och övriga stora kraftproducenters strävan att bibehålla en monopolistisk energimarknad.

Enligt vår mening måste energipolitiken inriktas så att så många aktörer som möjligt får möjlighet att delta i förnyelseprocessen av energisystemet på något så när lika villkor. Självfallet ställs helt skilda krav på samhällets insatser, beroende på vilken strategi man väljer för att avveckla kärnkraften. Kraftbolagen förordar, uppenbarligen med regeringens goda minne, att kärnkraften ersätts med en storskalig kolkondenskraftproduktion i syfte att därigenom även i fortsättningen ha full kontroll över energimarknaden. Centerpartiets modell bygger däremot på en strategi som syftar till ett energisystem byggt på en kombination av effektivare energianvändning och till väsentlig del småskalig energiproduktion baserad på inhemsk förnybar energi. I det första fallet finns redan en organisation klar inom kraftföretagen och industrin. Billig vattenkraft kommer att direkt få lämna bidrag för att täcka kostnaderna för de nya kraftverksanläggningarna. Den totala resursåtgången blir betungande och den framtida bränsleanvändningen flerfaldigt större än i det senare alternativet. En uppbyggnad av energisystemet enligt industrins – och sannolikt även regeringens – modell kommer dock till synes att kunna ske utan subventioner eftersom kostnaderna täcks av vinster i befintliga produktionsanläggningar och ökande elpriser.

Centerns modell innebär möjligheter för en mångfald intressenter på energimarknaden. Samtidigt saknas då det direkta sambandet mellan aktörerna och de resurser som tillgång på billig vattenkraft ger. Ett sådant energisystem innebär att den nu monopolliknande energimarknaden luckras upp. Möjligheterna att behärska energimarknaden och ta ut allt högre energipriser begränsas.

Det är viktigt att den nuvarande monopolsituationen på energimarknaden bryts. Vårt förslag om uppdelning av Vattenfall skall bl. a. ses mot denna bakgrund. Regeringen har hittills låtit kraftbolagen medvetet cementera den nuvarande maktstrukturen på energimarknaden, vilket har med-

fört att andra från kraftbolagen oberoende aktörer på energimarknaden inte kunnat hävda sig. Centerns förnyelseplan innebär att en differentierad energimarknad med många aktörer kan utvecklas och detta kan mot bakgrund av den energipolitiska utvecklingen under det gångna decenniet också ses som en demokratisk nödvändighet.

Detta bör ges regeringen till känna.

Mot. 1987/88
N38

XI:6 En energis utvecklingsfond

En omställning och förnyelse av energisystemet i enlighet med vår syn förutsätter tillgång på betydande ekonomiska resurser. För närvarande finns bl. a. stöd som utgår inom ramen för energiforskningsprogrammet, bränslemiljöfonden och ett särskilt program för introduktion och utveckling av ny teknik inom energiområdet. I den föreliggande propositionen föreslås att en ny fond, energiteknikfonden, inrättas från den 1/7 1988. Fondens uppgift skall vara att ge stöd till projekt, vars ändamål är att utveckla eller förbereda kommersiell introduktion av ny energiteknik. I och med att fonden inrättas avslutas bränslemiljöfonden och programmet för utveckling och introduktion av ny teknik inom energiområdet.

Stödet från fonden skall utgå i form av bidrag, villkorliga bidrag och lånegarantier och lämnas till beställarna med högst 50 % av investeringskostnaden. Energiteknikfonden finansieras genom att medel från den särskilda energiskatten motsvarande 10 kr./kWh olja tillförs fonden samt de medel som återstår i bränslemiljöfonden och inom programmet för utveckling och introduktion av ny teknik. 10 kr./kWh olja motsvarar i dagsläget en årlig intäkt på ca 130 milj. kr. Återstående medel i bränslemiljöfonden var vid årsskiftet 1987-1988 60 milj. kr. Storleken av outnyttjade medel i övrigt som föreslås tillföras energiteknikfonden framgår inte av propositionen.

I propositionen föreslås vidare att 150 milj. kr. tillsätts till ett särskilt teknikupphandlingsstöd för eleffektiva och elersättande produkter, processer och system. Det totala medelsbehovet för en femårsperiod beräknas till 400 milj. kr.

Enligt vår mening är förslagen i propositionen positiva, men otillräckliga för de insatser som krävs för att en förnyelse och omställning skall ske. Erfarenhetsmässigt är det också så att särskilda avgifter (skatter) som tas ut och inordnas i statsbudgeten tenderar att få karaktären av skatt och stödet till de ändamål de var avsedda för blir allt mindre.

Enligt vår mening bör därför – såsom vi tidigare föreslagit – av en energis utvecklingsfond byggas upp, finansierad med en avgift på 2 öre/kWh på all el. Intäkterna, som långsiktigt bedöms kunna uppgå till 2 miljarder. årligen och i dagsläget till ca 2,4 miljarder, bör inte inordnas i statsbudgeten utan fondens verksamhet och finansiering administreras vid sidan av denna. Det bör i detta sammanhang sägas att minst motsvarande resurser skulle behöva avsättas för att finansiera antingen fortsatt utbyggnad eller förnyelse av storskaliga anläggningar om inte den förnyelse av energisystemet som främjas av att en energis utvecklingsfond kommer till stånd.

Fondens huvuduppgifter bör vara att genom villkorliga lån och bidrag stödja investeringar som syftar till energihushållning och effektivare energianvändning och alternativ energiproduktion såsom t. ex. solenergianläggningar, små vind- och vattenkraftverk, eldningsanläggningar för biobränslen, anläggningar för kraftvärmeproduktion m. m. baserade på inhemska bränslen m. m. Fonden bör även innefatta de uppgifter som energiteknikfonden och teknikupphandlingsstödet föreslås få i propositionen. Detta innebär att den kan ge stöd till projekt, vars ändamål är att utveckla eller förbereda introduktion av ny teknik inom energiområdet. Vidare bör fonden kunna ge stöd till teknikupphandling av eleffektiva och elersättande produkter, processer och system inom hela elanvändningsområdet och miljöskyddsteknik. Möjligheter att ge stöd till projekt som nyttjar redan kommersiell teknik bör också finnas. Bidragsnivån beräknas variera från 15 upp till 50 %.

Fonden bör även kunna komplettera det befintliga stödet till energiforskningen. Fondens verksamhet bör samordnas av statens energiverk. I det praktiska arbetet för verksamheten bör utnyttjas olika sektorsorgan samt regionala och lokala myndigheter inom skilda stödberättigade områden, t. ex. länsbostadsnämnden, kommunernas förmedlingsorgan och utvecklingfonderna. Det är av avgörande betydelse att fondens verksamhet präglas av en positiv vilja att ta till vara alternativens möjligheter och ett obyråkratiskt och flexibelt handlingsätt.

XI:7 Avdragsrätt vid energisparande

Investeringar i effektivare energianvändning har ofta fått stå tillbaka för betydligt mindre lönsamma investeringar i produktionsanläggningar. Skälet är främst de i dagsläget bristande möjligheterna till finansiering av energisparinvesteringar, vilka främst drabbar småhusägare och bostadsrättsinnehavare. Från centerpartiet har vi vid upprepade tillfällen krävt att en sådan avdragsmöjlighet skall införas.

Enligt vår mening bör energihushållande investeringar vara avdragsgilla. Avdragsrätten bör omfatta tilläggsisolering, effektivare energianvändning och investeringar för nyttjande av inhemsk energi. Ett införande av avdragsrätt för "nettoinvesteringen" — dvs. den del som ej täcks av bidrag — ger småhusägarna och bostadsrättsinnehavarna samma förutsättningar som företagen. Dessa får alltid göra avskrivningar på sina investeringar förutsatt att dessa inte täcks av bidrag eller villkorlån som återbetalas.

Avdragsrätten medverkar till att investeringar som är lönsamma ur samhällsekonomisk synpunkt även blir privatekonomiskt fördelaktiga för den enskilde individen och är därför en verksam stimulans för att förnyelsen av energisystemet skall kunna genomföras.

XI:8 Utnyttja tillgänglig åkermark för energiproduktion

Åkermark som inte behövs för produktion av livsmedel bör utnyttjas för odling av energiskog och energigrödor som bl. a. råvara för en inhemsk produktion av alternativa drivmedel, biobränslen m. m.

En ökad andel odling för energiändamål kan även ur försörjningsberedskap vara av betydelse eftersom åkermarken då kan bevaras för en framtida produktion av livsmedel, vilket i krislägen är av stor betydelse.

Mot. 1987/88

N38

Detta bör ges regeringen till känna.

X1:9 Fullskaleanläggning för produktion av etanol

Ett första angeläget steg i introduktionen av etanol är uppförande av en fullskaleanläggning. Vi föreslår att etanol producerad på inhemska råvaror medges skattefrihet.

XII:1 Inledning

Enligt vår mening måste som ovan understrukits det energipolitiska handlandet ha en klar målinriktning och utgå från en bestämd energibalans – dvs. en bedömning av vad som bör vara möjligt att nå om det åtgärdsprogram vi förordar genomförs.

Enligt vår mening måste energipolitiken inriktas mot en slutlig energianvändning på ca 300 TWh, varav ca 100 TWh el. Det måste dock även framhållas att ingen med säkerhet kan avgöra hur den framtida energibalansen kan se ut på ett decenniums sikt. Varje energisystem kräver långsiktighet i investeringarna och de beslut som fattas nu bestämmer hur energisystemet är uppbyggt om ett decennium. Ovan har redovisats en översiktlig balans för el, bränslen och drivmedel vid sekelskiftet. Fördelningen bedöms då vara för el 100 TWh, bränslen 80 TWh och drivmedel 120 TWh (slutlig användning).

Centerns långsiktiga målsättning är att nå en slutlig energianvändning på omkring 300 TWh. Vid sekelskiftet finns fortfarande en andel importerade bränslen m. m. kvar som innebär att den totala slutliga energianvändningen kan bedömas vara mellan 321 och 346 TWh. 1986 var den slutliga energianvändningen ca 380 TWh.

Elproduktion och elanvändning år 2000

Vattenkraft	64–70
Kraftvärme	28–32 (Kapacitet 1987 12–14 TWh)
– ind. mottr	5–6
– kraftv fjärrvärme	14–18
– småskalig kraftvärme	8–10
Vindkraft	6–9
Gasturbin, kondens	1–3
Summa	99–114

Elanvändning år 2000

Industri	48–52
Hushåll	10–12
Servicesektorn	18–20
Transporter	3–3
Elvärme	10–12
Summa elkraft	89–99
Förluster	6–9
Summa total elanvändning	95–108

<i>Elkraft</i>	<i>TWh</i>
Industri	48–52
Transporter	3–3
Hushåll	10–12
Servicesektorn	18–20
Elvärme	10–12
Summa elkraft	89–99
<i>Bränslen</i>	
Drivmedel	74–77
Industri	80–84
Övrigsektorn	76–86
Summa bränslen	321–346

Ovanstående energibalanser redovisar således en bedömning av vad som är rimligt att nå förutsatt att de förslag till förnyelse och omställning av energisystemet vi förordar genomförs.

XIII:1 Studsvik

I propositionen behandlas även verksamheten vid Studsvik. Från centerpartiets sida har vi i tidigare motioner (se t. ex. 1985/86:N447) uttalat vår tveksamhet över att med skattemedel finansiera de kostnader Studsvik har för sin kärntekniska verksamhet. Dessa bör enligt vår mening finansieras av kärnkraftsindustrin.

I propositionen ansluter föredraganden till vår mening att kärnkraftsindustrin skall finansiera viss del av verksamheten vid Studsvik. Det är dock otillfredsställande att regeringen inte nu lägger ett konkret förslag utan endast aviserar ett förslag.

Vi avser att återkomma i samband med detta.

XIII:2 Vattenfall

I propositionen tas även Vattenfalls verksamhet upp. Vi har i en särskild motion redovisat vår principiella syn på Vattenfalls roll och verksamhet i anledning av proposition 1987/88:87 om ny ekonomisk styrning av Vattenfall. Det är i och för sig anmärkningsvärt att Vattenfalls verksamhet behandlas separat i två propositioner som läggs på riksdagens bord med några veckors mellanrum. Detta underlättar inte möjligheterna för en korrekt riksdagsbehandling.

Sammanfattningsvis innebar vårt förslag att Vattenfall uppdelas, dels i ett nationellt bolag benämnt Vattenfall AB och innefattande de myndighetsfunktioner Vattenfall har, stamlinjenätet och kärnkraftsdelen, dels i fem självständiga regionala bolag som övertar all övrig verksamhet inom sitt område.

De regionala bolagen skall vara helt självständiga bolag. De kan då fylla en viktig funktion för den regionala utvecklingen samtidigt som förutsättningar skapas för en mer sund konkurrens mellan de regionala bolagen och övriga "privata" energiproducenter.

Ett särskilt bolag för forskning och utveckling bör också bildas.

I propositionen föreslås inga förändringar i Vattenfalls nuvarande organisation. Vattenfall skall däremot få en friare ställning gentemot statsmakterna och riksdagen skall enbart i framtiden godkänna investeringsplaner och ej anvisa medel för investeringar över statsbudgeten. Konkret innebär detta för kommande budgetår att anslaget C 11 Statens Vattenfallsverk: Kraftstationer utgår. Därmed lyfts en finansieringspost på mer än 3,5 miljarder ur budgeten. Detta innebär ingen reäl förändring av budgeten eftersom anslag till Vattenfall till fullo förräntas och återbetalas.

Vi avser att återkomma till de budgetmässiga effekterna i annat sammanhang.

Det är mycket anmärkningsvärt att dylika förslag inte redovisas antingen i statsbudgeten eller i kompletteringspropositionen då förslagets förändringar av denna typ helt förändrar förutsättningarna för bedömningen av statsbudgeten. Enligt vår mening bör Vattenfalls investeringsvolym med vår

energipolitik kunna minska med 500 milj. kr., vilket tillgodoräknas vårt budgetalternativ. Med det system som nu föreslås har riksdagen inga möjligheter att påverka denna volym. Vår förnyelseplan innebär ett minskat investeringsbehov och ger därför utrymme för att öka Vattenfalls inleveranser.

Vissa övriga anslagsfrågor med anledning av propositionen tar vi upp i en särskild motion.

Mot. 1987/88

N38

Centerns strategi att omedelbart och kraftfullt påbörja förnyelsen av vårt energisystem ger vissa merkostnader i det korta perspektivet, men väsentligt lägre kostnader på sikt och framför allt en realistisk möjlighet att klara de energikriser som oundvikligen kommer att drabba det högenergisamhälle som kärnkraftsförespråkarna pläderar för.

Centerns alternativ bygger också på ett optimalt utnyttjande av tillgänglig teknik för att effektivisera vår energianvändning i både produktion och användning av energi. Det är inte ett slitsamt sparande och gnetande som utgör grunden för vår låga energianvändning utan modern teknik som främjar både lägre energianvändning och ger bättre miljö.

Centerns förslag till förnyelse av vårt energisystem ger

- Totalt lägre kostnad sett över en längre period.
- En mycket bättre beredskap att klara kärnkraftskatastrofer och oljekriser.
- Mindre beroende av importerad energi.
- En väsentligt bättre miljö.
- På sikt klart lägre energipriser för den enskilde energikonsumenten.

Med anledning av vad som i motionen anförts hemställs

A. att riksdagen – med avslag på proposition 1987/88:90 i motsvarande delar – godkänner utgångspunkterna för förnyelsen av energisystemet och riktlinjerna för kärnkraftsavvecklingen samt begär att regeringen snarast återkommer med förslag i enlighet med vad som anförts i förnyelseplanen och det åtgärdsprogram för omställning av energisystemet som redovisas i motionen,

B. därest yrkande A ej vinner riksdagens bifall,

1. att riksdagen – med avslag på proposition 1987/88:90 i motsvarande delar – godkänner utgångspunkterna för energisystemets omställning i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om energipolitikens inriktning,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett program för effektivare energianvändning, utnyttjande av inhemsk miljövänlig energi, avveckling av kärnkraften och ett minskat oljeberoende i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen – med avslag på proposition 1987/88:90 i denna del – godkänner de i motionen redovisade riktlinjerna för kärnkraftens avveckling samt hos regeringen begär förslag i särskild lag om att kärnkraftens avveckling skall inledas omedelbart med att reaktorerna Ringhals 2 samt Barsebäck 1 och 2 tas ur drift i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjerna för energibeskattningen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att utnyttja ekonomiska stimulans- och styråtgärder framför tvingande lagstiftning,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hushållning och effektivare energianvändning,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheterna till energibesparande åtgärder inom industrin, transportområdet och bostäder m. m.,

9. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett långsiktigt åtgärdsprogram för att minska andelen elvärme i enlighet med de riktlinjer som anförts i motionen,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förbud om installation av direktverkande el i nyproducerade bostäder och lokaler i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen hos regeringen begär förslag om återinförande av stöd till energirådgivning på kommunal nivå i enlighet med vad som anförts i motionen,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av energitillförseln och utnyttjande av inhemsk förnybar och miljövänlig energi.

13. att riksdagen beslutar att befrielse från energiskatt vid egenanvändning av el från små vind- och vattenkraftverk skall utgå för 500 000 kWh, producerade i kraftverk med en effekt under 1 500 kW i enlighet med vad som anförts i motionen.

14. att riksdagen beslutar att stöd till solvärmeanläggningar av godkänd kvalitet skall ges enligt vad som anförts i motionen, *dels* som räntebidrag vid nybyggnad och ombyggnad av flerbostadshus på samma grunder som tillämpas för övriga delar av byggnaden, *dels* i övriga fall som ett 50-procentigt investeringsbidrag t. o. m. 1990 och där efter en successiv avtrappning så att bidraget i princip upphör 1994,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användningen av importerade ändliga energikällor och utnyttjande av kärnkraft,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en effektiv elproduktion och att riksdagen beslutar om en lika beskattning av bränsle för el- och värmeproduktion i enlighet med vad som anförts i motionen,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambanden mellan energisystemets utformning, elproduktionskostnad, prisutvecklingen för el och prissättningssystemet för el,

18. att riksdagen hos regeringen begär förslag om garantipris och mottagningsskyldighet för elström producerad i kraftvärmeverk/mottrycksanläggningar och små vind- och vattenkraftverk i enlighet med vad som anförts i motionen,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om energimarknadens struktur,

20. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en energis utvecklingsfond i enlighet med de riktlinjer som redovisats i motionen,

21. att riksdagen beslutar att från 1 juli 1988 ta ut en avgift med 2 öre/kWh el för förnyelse av energisystemet i enlighet med vad som anförts i motionen,

22. att riksdagen beslutar att drivmedelsetanol, producerad på inhemsk råvara, skall vara skattefri,

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppförande av en fullskalanläggning för produktion av drivmedelsetanol baserad på inhemsk råvara,

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utnyttjande av tillgänglig åkermark för energiproduktion,

25. att riksdagen hos regeringen begär förslag om avdragsrätt för småhusägare och bostadsrättsinnehavare vid energiinvesteringar i enlighet med vad som anförts i motionen.

Mot. 1987/88
N38

Stockholm den 22 mars 1988

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Karin Söder (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunnar Björk (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Börje Hörnlund (c)

Nils G Åsling (c)

Görel Thurdin (c)

Gunnel Jonäng (c)

Agne Hansson (c)

Gunilla André (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Ivar Franzén (c)

